

**Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta**

Sv. Anežka a počátky křižovníků v Čechách

**St. Agnes and the beginning of the Knights of the Cross with
the Red Star**

Martina Štěpánková

Diplomová práce

Katedra náboženských dějin a církevního práva

doc. ThDr. Jan B. Lášek

Praha

2006

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala sama s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 7. července 2006.

Marbina Stepanková

OBSAH

Úvod	4
1. Františkánství	6
1.1. Předpoklady vzniku hnutí	6
1.1.1. Křižácké výpravy	6
1.1.2. Maiores a minores	7
1.1.3. Nová náboženská hnutí	7
1.2. Sv. František	8
1.2.1. Život sv. Františka	8
1.2.2. Učení sv. Františka	9
1.2.3. Hnutí sv. Františka	10
1.3. Sv. Klára	11
1.3.1. Život sv. Kláry	11
1.3.2. Dílo sv. Kláry	12
1.4. První františkáni na našem území	14
2. Sv. Anežka	16
2.1. Rodina sv. Anežky	16
2.2. Výchova sv. Anežky	17
2.2.1. Třebnice	17
2.2.2. Doksany	19
2.3. Anežka a nabídky k sňatku	20
3. Sv. Anežka a františkánství	23
3.1. Povolání Menších bratří	23
3.2. Anežčino přijetí františkánství	24
3.3. Založení špitálu a kláštera	25
3.4. Vstup Anežky do kláštera	27
3.5. Ideál chudoby	28
3.6. Anežka a minorité od sv. Jakuba	29
3.7. Osamostatnění špitálu	31

4. Řád křižovníků s červenou hvězdou	35
4.1. Počátky řádu	35
4.2. Přijetí augustinské řehole	37
4.3. Špitální mistr Albert	38
4.4. Řád křižovníků	40
4.5. Křižovníci s červenou hvězdou	41
4.6. Stanovy řádu	43
4.7. Expanze řádu za života sv. Anežky	45
5. Získání řehole	49
5.1. Další boj o řeholi	49
5.1.1. Pokračování snahy o změnu řehole za Řehoře IX.	49
5.1.2. Boj o řeholi za Inocence IV.	51
5.2. Konečné vítězství sv. Kláry	53
5.3. Schválení řehole pro Anežčin klášter	54
5.4. Nová řehole a boj s minority od sv. Jakuba	55
5.5. Anežka a poslední Přemyslovci	57
5.6. Poslední dny sv. Anežky	60
Závěr	62
Summary	64
Seznam literatury	65

ÚVOD

Tato práce se zaměřuje na vznik řádu křižovníků s červenou hvězdou v souvislosti s působením sv. Anežky. Tento řád je v mnoha směrech výjimečný. Je to mužský řád, jehož zakladatelkou je právě sv. Anežka, dcera krále Přemysla Otakara I. (1197-1230) a sestra krále Václava I. (1230-1253). V církevních dějinách je to nevídaný jev, aby žena byla zakladatelkou mužského řádu.

Ze začátku bych chtěla zmínit pár slov o kulturním a hospodářském pozadí vzniku františkánství a o jeho dvou významných představitelích, kterými jsou sv. František z Assisi a jeho žačka sv. Klára. Nechci se zabývat jejich podrobným životopisem ani prvky vedoucími k obrácení, ale spíše dopadem jejich ideálů na sv. Anežku.

Pro pochopení důvodů pro vznik řádu je třeba zmínit okolnosti, které vedly Anežku ke vstupu do kláštera a pro výběr františkánské řehole, která „byla ve své době nejmodernější“¹, a která se poté stala důvodem Anežčiny majetkové rezignace v duchu františkánských ideálů. A tak mohlo vzniknout toto bratrstvo, od roku 1237 kanonický řád, který je jediným řádem domácího původu.

Anežčino rozhodnutí o vstupu do kláštera bylo ovlivněno již její výchovou pod dohledem další světice této doby sv. Hedviky a následné výchovy v klášteře v Doksanech. Už samotná doba a nový pohled na ženu způsobuje, že se ženy stávají významnými představitelkami náboženského života a nejinak je tomu u Anežky. I ona přijímá františkánské ideály přinášené do Čech stoupenci sv. Františka.

Po svém vstupu do kláštera, který nechala Anežka postavit, se ujímá jeho vedení a za podpory sv. Kláry bojuje za změnu stávající řehole, která neodpovídá ideálům sv. Františka, v které Anežka věří. Jak je zvykem tohoto hnutí, staví Anežka u kláštera špitál, který se později dostane do majetku křižovníků, kteří ho, za nemalého přispění své zakladatelky, ještě více rozšíří, aby se tento řád později stal jedním z největších a nejmocnějších řádů v Čechách.

Stejně tak jako sv. Klára i Anežka se stala významnou představitelkou františkánství. Byla první ženou za Alpami a také první dcerou královského rodu, která přijala františkánství. Ale Anežka nepřijala pouze františkánství, tak jak jí bylo nabízeno, ale žádala ho v jeho ryzí čistotě, jako „následování Krista“².

¹ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský Kompas, 1940, s. 15.

² HOUŠKA, Petr. *Alkantara, OFM. České františkánství*. Praha: Petr Alkantara Houška, 1996, s. 3. Citováno dle *Františkánské poselství světu*. Praha: L. Kuncif, 1948.

V první kapitole jsem se zaměřila, jak již bylo zmíněno, na předpoklady vzniku hnutí, tedy konkrétně na společenské, hospodářské a politické změny typické pro konec 12. a celé 13. století a jejich vliv na vznik nových náboženských hnutí, kdy františkánství je logickým výsledkem těchto změn, a na jeho hlavní představitele. Druhá kapitola je věnovaná Anežce, její rodině, výchově a nabídkám k sňatku, které mohly být jedním z důvodů jejího vstupu do kláštera.³ Třetí kapitola popisuje františkánské ideály, které přicházely do Čech a jejich vliv na Anežku a její vstup do kláštera. Ve čtvrté kapitole se probírá vznik Řádu křižovníků s červenou hvězdou v souvislosti s bojem o řeholi a její vyústění v odevzdání majetku špitálnímu bratrstvu. Řeholí samotnou a konečným vítězstvím Anežčina a Klářina boje a o posledních dnech této světice, se zabývám v poslední, páté kapitole.

---

³ Tímto se zabývám ve čtvrté kapitole.

1. Františkánství

1.1. Předpoklady vzniku hnutí

1.1.1. Křížácké výpravy

Konec 12. a počátek 13. století je obdobím mnoha kulturních a hospodářských změn. S příchodem fenoménu rytířství se mění kulturní i společenské klima Evropy. Byla to církev, která učinila rytířstvo čímsi výjimečným. Do té doby bylo rytířstvo mnohdy postrachem. Začátek lze spojit s křížovými výpravami, které byly vyhlašovány papežem.

Jak píše Vyskočil, církev obrátila divoké rytířstvo s jeho touhami po násilných a loupežných bojích k bojům proti nevěřícím Maurům ve Španělsku, jižní Itálii a Sicílii. Církev se ujala, jak dále Vyskočil píše, samotné výchovy křesťanského rytířstva, který byl celý „ozdoben náboženskými obřady“ samotné přijímání se dělo podle klášterního vzoru přijímání do řádu. A tak ideál rytířství brzy opanoval Evropu. Jeho hlavní úlohou bylo ochraňovat bezbranné a vést boj za osvobození Svaté země.⁴

Středověký rytíř nebyl jenom bojovníkem za osvobození Svaté země, ale také nositelem kultury, neboť často doprovázel kupce na Východ, aby odtud přivezli nové věci. Evropa se tak seznamovala s Východem po stránce kulturní i hospodářské. Bohatství Orientu se tak stávalo přístupné a stejně tak jeho vzdělanost. Přicházel zájem o filozofii a dřívější učenost klášterů se otevřela širším vrstvám.

Především starší historiografie na rozdíl od novější, která má tendenci křížové výpravy stavět do spíše negativní roviny, zdůrazňuje přínos křížáckých výprav: vzájemnou kulturní výměnu mezi západní křesťanskou civilizací a arabským světem. V západní Evropě rozšířily výpravy obzor po současném světě poznáním krajin do té doby neznámých. Západ poznal jemnější životní potřeby. Bylo dovezeno dříve neznámé či velmi vzácné zboží. Povzněl se obchod. Vedle rytířstva vzniká městský stav a bohatne. Poznání muslimského kulturního světa a muslimské zbožnosti vedlo k jistému pojetí tolerance. Na druhé straně zesílila víra v zázraky, v odpustky a oddanost papeži, který se postavil do čela tak živelného a dlouho trvajícího hnutí.⁵

---

⁴ VYSKOČIL, J. K. *Blahoslavená Anežka česká kulturní obraz světice XIII. století*. Praha: Universum, 1934, s. 10.

⁵ Křížové výpravy. In Seznam Encyklopedie [on-line]. [citováno 20. března 2006]. URL: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/136034-krizova-vyprava>>.

1.1.2. Maiores a minores

Šlechta mění své staré dřevěné tvrže v pevné hrady z kamene a vápna. Požadavky na životní úroveň rychle stoupají a tím se také mění naturální hospodářství starého dřevěného hradu uprostřed polí a vod v hospodářství peněžních rent. Roste přepych ve stylu, bydlení, oblékání i stolování. Toto všechno předpokládá také daleko větší používání peněz, které do této doby, kdy přetrvával naturální obchod, neměly velkou hodnotu. To, co dříve šlechtic požadoval v naturálních dávkách, žádá nyní v penězích. Na jedné straně vedly peníze k hrabivosti, na druhé straně osvobozovaly prosté sedláky z nevolnictví a závislosti na šlechtě. Šlechtici přestávali lpět na půdě, která byla doposud hlavním znakem a zdrojem jejich bohatství, a tak jsou ochotni ji za určitý poplatek propůjčit.

Šlechtici tedy hledají nový zdroj příjmů, a tím bylo právě zakládání osad a zvláště měst. Ta se stávala středisky obchodu a řemesel. Řemeslníci zde již nejsou nevolníky, jsou svobodní. Pracovali už nejen pro spotřebu svojí nebo na zakázku, ale také pro cizí spotřebu, pro obchod.

Vytváří se tak další, třetí stav, který se začal čím dál tím více vzmáhat a domáhat se svých práv. Města byla spravována rychtářem, ustanoveného zakladatelem města. Města se ohrazují silnými hradbami, mají své stráže a vojsko, vystupují jako třetí stav a domáhají se práv i na sněmech země. Šlechta si uprostřed měst staví své paláce, kdy vzniká architektonicky jasně rozdělená struktura obyvatelstva. Tak dochází ke střetům mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva, kteří, ač mnohdy zámožní, zůstávají stále jen společensky nižší vrstvou.⁶

S rozvojem tak přicházejí nejen výhody, ale dochází také k čím dál většímu zesvětšování církve. Města jsou ve svém sociálním rozvrstvení velmi pestrá, vedle patricijů a bohatých obchodníků jsou zde také drobní řemeslníci a městská chudina. Zvláště tyto dvě poslední vrstvy jsou přístupné myšlenkám potulných kazatelů hlásajících obnovu světa, evangelní chudobu nenáležející k institucionální církvi.⁷

1.1.3. Nová náboženská hnutí

13. století je dobou největšího triumfu církve, ale současně dobou, kdy se ukazovala i nicotnost vnější moci církve. Jako reakce na zesvětštění církve a

⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 18-20. Viz též POSPÍŠILOVÁ, S. M. Ludmila, OSF. *Spiritualita sv. Anežky české*. Praha: Institut Františkánských Studií, 2003, s. 12-13.

⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 18.

společnosti se objevují nová hnutí, jako Albigenští, Valdenští či následovníci učení opata Joachima z Fiore, která jsou církví stíhána jako heretická.⁸

Tato hnutí vyrůstají z potřeby prostoty a mravnosti v kontrastu k pokroku té doby. Jak uvádí Houška: „Tito lidé již neznají připoutanost k půdě, jsou hnáni do akce, a proto ztrácejí pochopení pro dlouhý liturgický zpěv mnichů a jen stěží se přinutí k rozjímání. Nemají smysl ani pro krásu přírody, jež je odrazem Boha.“⁹ Na jedné straně bohatství, hýřivost a přepych a na druhé straně chudí a nemocní.

Stejně tak i hnutí Poverella (Chudáčka) z Assisi vyrůstá z „vnitřních popudů reakce křesťanské, reakce prostoty a přísnosti mravní proti pokroku moderní tehdejší doby rytířské, proti bohatství, hýřivosti, přepychu ...valící se nezadržitelně z Orientu, z křížových výprav s rytíři již zesvětštěnými, zbohatlými, v jehož čele přece stála církev s nejvyšší hlavou křesťanstva, papežstvím, podobně asi jako hnutí Valdenských ...“.¹⁰

Vyskočil uvádí, že v Itálii, místě vzniku hnutí, měl František své předchůdce. Podle Legendy tří druhů udává zprávu o jakémisi neznámém člověku v Assisi, který hlásal „pokoj a dobro“.¹¹

V této době a v tomto prostředí vyrůstal František z Assisi, který se po svém obrácení stal hlavním zakladatelem tohoto nového hnutí a získal tak mnoho dalších následovníků, mezi něž patřily jedny z jeho nejoddanějších následovnic sv. Klára a sv. Anežka Česká.

1.2. Sv. František

1.2.1. Život sv. Františka

Sv. František se narodil v malém umbrijském městě Assisi v r. 1181 nebo 1182 Petru Bernardonovi, bohatému obchodníku se sukny, a jeho ženě Pice, která byla francouzského šlechtického původu. Snad proto ho pak jeho otec nazýval Francesco (Francouzek), ačkoli byl pokřtěn jako Jan. Mladý František miloval život a dovedl si ho také užívat. Brzy se stal vůdcem bohaté mládeže v Assisi. Jeho rytířské ideály a touha získat šlechtický titul rytíře ho přivedly až do války mezi Assisi a Perugií, kdy proti sobě bojovali měšťané (minores) a šlechtici (maiores). František byl po bitvě u

⁸ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 11.

⁹ HOUŠKA, Petr Alkantara, OFM. *České františkánství*. Praha: Petr Alkantara Houška, 1996, s. 3.

¹⁰ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 12.

¹¹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 16.

Collestrady po porážce assiského vojska uvězněn. Po svém návratu do Assisi se léčil z nemoci, která ho postihla ve vězení a uvádí se, že již nyní, pod vlivem setkání se smrtí, začal vidět svůj život jinak než dosud.

Jisté je, že jeho život se změnil v okamžik, kdy byl na cestě do Puglie ve Spoletu zastaven nočním zjevením, které je velice podobné tomu, jaké měl sv. Pavel na cestě do Damašku. Jeho obrácení se poté dovršilo setkáním s malomocným, ve kterém rozpoznal samotného Krista, a tím, že Kristus sám na něj promluvil z kříže u sv. Damiána.¹²

Na svátek sv. Matouše, 24. února 1208, když pracoval na opravě malé kapličky Panny Marie Andělské (na místě zvaném Porciunkula), uslyšel číst Matoušovo evangelium o rozeslání učedníků. František tedy začal žít životem chudého potulného kazatele. Brzy nato se k němu připojili další bratři. Poté se vydali do Říma k papeži Inocenci III., aby požádali o schválení řehole, kterou František sestavil a papež mu ji ústně schválil.

1.2.2. Učení sv. Františka

Charakteristickým rysem Františkovy spirituality je chudoba podle evangelia. Jeho původní řehole byla sestavena hlavně z Písma: „Neopatřujte si ani zlata ani stříbra ani mědi do svých opasků - nemějte mošny na cestu ani dvou sukní, ani obuvi ani hole, neboť hoden je dělník pokrmu svého. Chceš-li dokonale býti, jdi, prodej, co máš a dej chudým a budeš mít poklad v nebi, a přijď a následuj mne. Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mě.“ A také: „Když někdo přichází ke mně a neklade svého otce, svou matku, ženu, děti, bratry a sestry - ano, i sám sebe - až na druhé místo, nemůže být mým učedníkem.“ A jinde: Každý, kdo opustil otce nebo matku, bratry nebo sestry, manželku nebo děti, domy nebo pole kvůli mně, dostane stokrát víc a bude mít život věčný.“¹³ František sdružuje ideály chudoby s hlubokou pokorou a pohrdáním sebou samým.

Jednou ze základních forem Františkovy chudoby je totální zřeknutí se moci, což je spjato se zařazením se mezi ty bezvýznamné a bezmocné, mezi ty, kdo byli v tehdejší italské společnosti označováni jako „minores“. Františkánské hnutí se tedy

¹² Životopis sv. Františka. In Františkánské prameny. Redaktor Jiří Bonaventura Štivar, OFMCap. [on-line]. [citováno 30. března 2006]. URL: <<http://www.cbox.cz/plzen.ofm/literatura.html>>.

¹³ Nepotvrzená řehole. In Františkánské prameny. Redaktor Jiří Bonaventura Štivar, OFMCap. [on-line]. [citováno 30. března 2006]. URL: <<http://www.c-box.cz/plzen.ofm/literatura.html>>.

v názvu neholedbá svou chudobou, ale staví se ve společnosti mezi ty odstrčené, opomíjené, poslední - Ordo fratrum minorum.¹⁴

Františkova chudoba a chudoba jeho bratří nesměla být chápána jako bezstarostné nicnedělání a povalečství na účet druhých, ale jako způsob života podle evangelia. Podle Františka platí, že chudý musí pracovat. Bratři se živili prací, což bylo ve 13. století pojímáno jako cosi poníženého. „A já jsem pracoval vlastníma rukama a budu pracovat; a rozhodně chci, aby se všichni ostatní bratři zaměstnávali počestnou prací. Kdo neumí pracovat, ať se naučí, a to ne z touhy po mzdě za práci, ale pro příklad a pro potlačení zahálky. A když za práci nedostaneme mzdu, obrátíme se k stolu Páně a budeme prosit o almužnu dům od domu.“¹⁵

František a jeho bratři nežili asketickým způsobem života. Františkova askeze nebyla uzavřená mezi zdmi benediktinského kláštera ani hlubokým mlčením brí Bernardových, ale jeho askeze byla askezí prostého lidu, neučených laiků, jeho kazatelnou jsou zpravidla veřejná místa, jeho kláštery jsou ve městech.¹⁶ On hlásá srozumitelně a názorně všem bez rozdílu a způsobem, kterému každý rozumí.

František je charismatik, nikoli organizátor, jeho řeholí je evangelium. Jeho cílem není založit nový řád, ale vytváří bratrské společenství v duchu Ježíše Krista.

1.2.3. Hnutí sv. Františka

Hnutí, které založil, se šířilo dál, a v mnohém se vzdalovalo původním ideálům sv. Františka. Tak, jak žil on a jeho prvních dvanáct společníků v kůlně v Rivo Torto u Assisi a v chýších u Porciunkuli, bude už žít jen málokterý z jeho pozdějších následovníků.

Františkův obdivovatel, kardinál Hugolín z Ostie už za jeho života prosazoval určitá usměrnění jeho pravidel. Dokonce mu navrhl přijetí jiné řehole, která byla již schválená, ale on odmítal.¹⁷

Po jeho smrti kardinál Hugolín, který se stal papežem Řehořem IX. vydává po kanonizaci sv. Františka roku 1230 bullu Quo Elongati, která je prvním papežským výkladem řehole pro Menší bratry.¹⁸

¹⁴ Srov. Potvrzená řehole, In Františkánské prameny 1. Redaktor Pospíšil, Ctirad Václav, OFM. Olomouc: Maticе Cyrilometodějská, 2001. č. 74, s. 26.

¹⁵ František z Assisi. In Františkánské prameny 1. Redaktor Pospíšil, Ctirad Václav, OFM. Olomouc: Maticе Cyrilometodějská, 2001. č. 74, s. 33.

¹⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 20.

¹⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 15-16.

¹⁸ HOUŠKA, Petr Alkantara, OFM, cit. dílo (1996), s. 6.

Samotný František sepsal za svého života několik spisů. Spolu s bratřími a papežskou kurií sepsal Řeholi, jejíž text byl prodiskutován na svatodušní kapitule r. 1223 a až pak byl předložen Honoriovi III. (1216-1227) ke schválení. Podle sv. Františka Řehole obsahuje jádro evangelia. Nepředpisuje pouze vnější formu jednání, ale i vnitřní postoje bratří, a tak zůstává pro bratry pramenem inspirujícím jejich duchovní život.¹⁹

Po jeho smrti roku 1226 se v jeho řádě vytvořil dvojí názor na výklad řehole. Stoupenci radikální části nechtěli připustit volnější výklad regule, která měla být na výslovné přání umírajícího Františka dodržena do písmene. Oproti nim stála mírnější strana, jejíž pojetí roku 1230 zvítězilo na generální řádové kapitule. 28. září 1230 zbavil Řehoř IX. bratry závaznosti k tzv. Závěti sv. Františka a zavedl další uvolnění řehole. Rozpor v názorech se ale udržoval dál a přenesl se i do klášterů klarisek.

Na sklonku 13. století měl řád sv. Františka třicet tisíc až čtyřicet tisíc členů.

1.3. Sv. Klára

1.3.1. Život sv. Kláry

Legenda sv. Kláry, jejímž autorem je asi Tomáš Celano, píše o původu sv. Kláry: „Obdivuhodná žena Klára, „jasná“ dle jména i ctnostmi, narodila se ve městě Assisi z dosti vznešeného rodu. Blaženému Františkovi byla tedy spoluobčankou na zemi, tak i spoluoslavenou v nebi.“²⁰

Klára se narodila v roce 1193 jako třetí dítě svých rodičů Hortulany a Favaroneho ze šlechtického rodu Offreducciů v Assisi. Stejně tak jako tomu bylo u sv. Františka, i její mládí bylo poznamenáno válkou mezi šlechtou a měšťanstvem, ačkoli ne tolik, jako mládí sv. Františka. Bylo jí teprve pět let, když v roce 1198 Assisťští napadli hrad tyčící se nad Assisi (Rocca Maggiore), ve kterém sídlila rodina císaře Fridricha Barbarossy a devět let, když město Perugia porazilo assiské vojsko. Kromě toho, že Klára musela v té době utéct se svými rodiči do exilu do Perugia, nejsou zmínky o tom, že by se její rodina tohoto konfliktu nějak aktivně účastnila.

Někdy kolem roku 1209 se setkala se sv. Františkem. Stejně jako Anežka, i ona odmítla nabídky k sňatku, a rozhodla se následovat sv. Františka. Jeho následovníci

¹⁹ Řehole. In Františkánské prameny. Redaktor Jiří Bonaventura Štivar, OFM Cap. [on-line]. [citováno 30. března 2006]. URL: <<http://www.c-box.cz/plzen.ofm/literatura.html>>.

²⁰ Legenda sv. Kláry z Assisi. In Františkánské prameny 2. Zodpovědný redaktor Radim Jachym; přeložil kolektiv překladatelů pod vedením Jana Barty. Český Těšín: Cor Jesu, 1994, s.26.

pocházeli často z vysoce postavených rodin „maiores“. A na Květnou neděli, 18. března 1212, se rozhodla pro útěk z domova a připojila se ke skupině sv. Františka. František ji přijal do řádu a uvedl ji na krátkou dobu do kláštera benediktinek v klášteře San Paolo v Bastii nedaleko Assisi. Poté byla hostem kláštera kajicnic Sant Angelo in Panzo, na úpatí hory Subasio u Assisi. Zde se k ní připojila její rodná sestra Kateřina, které Klára dala řeholní jméno Anežka. Tak začal vznikat Řád chudých sester. Po smrti svého manžela vstoupila do řádu i Klářina matka a nejmladší sestra Beatrice.²¹ Při kostelíku sv. Damiana František a bratři postavili chýše pro ni a dívky, které se k ní připojily. Tímto činem dal František základ budoucímu svatodamiánskému konventu.

Před misionářskou cestou Františka do Svaté země se vyskytly nové skupiny žen, které se působením Františkova slova rozhodly napodobit příklad sv. Kláry a přidaly se k ní.

1.3.2. Dílo sv. Kláry

V této době ženské pietní hnutí, které se projevovalo v celé Evropě a vedlo k útěku žen do klášterů nebo zvláštních ženských organizací nebo také do nemocnic, kde se oddávaly péči o chudé a nemocné a žily z práce vlastních rukou. Hnutí klarisek bylo ale jiné, bylo odlišné od hromadného vstupování žen do řádu benediktinského, cisterciáckého a premonstrátského a také řídkých ženských dominikánských klášterů, nemluvě o organizaci bekyň a o jiných skupinách.²²

První léta se život těchto sester podobal spíše životu zbožných venkovanek věnujícím se modlitbám, práci a péči o nemocné, než životu skutečných řeholnic. Avšak ženské řehole měli ale od počátku jiný vývoj. Lišily se svým způsobem života od bratří. Neměly povinnosti kazatelské a misionářské, nevedly poutnický život a nemuseli se starat o výživu, protože sv. František s bratry byli povinni opatrovat jejich skromné potřeby.²³

Sv. František zřejmě nepředpokládal, že svatodamiánský konvent jím založený se stane základem ženské řádové větve. Roku 1216, na základě rozhodnutí IV.

²¹ Krátký životopis sv. Kláry. In Františkánské prameny. Redaktor Jiří Bonaventura Štivar, OFM Cap. [on-line]. [citováno 30. března 2006]. URL: <<http://www.c-box.cz/plzen.ofm/literatura.html>>.

²² KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká. Historický obraz ze 13. století*. Brno: L. Marek, 2001, s. 24.

²³ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVA, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 43.

Lateránského koncilu²⁴ přiměl sv. František Kláru, aby přijala titul abatyše a řeholi sv. Benedikta, která byla upravena tak, aby vyhovovala způsobu života sester, tak jak si přál papež Honorius III. Sv. František dal tato pravidla, později nazývaná papežem Řehořem IX. „Regula vitae“, sv. Kláře písemně i ústně. Tato pravidla se nedochovala, ale jak uvádí Polc, zdá se, že jejich text byl krátký a z velké části byl složen z citátů z Bible a zdůrazňoval zásady, které byly Kláře tak drahé, a to chudobu a kající život vyznačující se přísným postem.²⁵

Otázka řeholních pravidel byla problémem nejen v konventu sv. Damiána, ale i v jiných klášterech. Proto kardinál Hugolín ze Segni, který byl toho času papežským legátem v Umbrii sestavil pro sestry nová pravidla nazývaná „Formula vitae“- „Způsob života“, která byla velmi podobná benediktinské řeholi a především předpokládala, že klášter vlastní nějaký majetek, který zajistí obživu sester, což se neshoduje s ideálem chudoby. Tato řehole byla především reakcí na „privilegium chudoby“ (privilegium paupertatis) a na poměry v ženských řádech, které tím byly způsobeny. Bylo čím dál tím těžší zaručit sestrám obživu, a proto jim bylo doporučeno vlastnit alespoň nějaké statky pro holou obživu.²⁶ Hugolinova pravidla navíc ztěžovala příkaz naprosté chudoby, protože kláštery, které nevlastnily statky, pokud nebyly zajištěny hmotnou pomocí Menších bratří, neměly v důsledku přísné klausury možnost opatřit si ani to nejnnutnější.²⁷ Je nutné podotknout, že původně sestry dle ustanovení sv. Františka neměly vůbec klausuru. Vycházely z kláštera a živily se buď prací, to se jednalo o sestry, které zůstávaly doma, a nebo sbíráním almužen, což obstarávaly sestry, které vycházely z kláštera. Teprve roku 1219, když obdržely přísnou klauzuru, opatřily si jejich kláštery almužníky, bratry z mužského řádu.²⁸

Jak už jsem se zmínila, sv. Klára přijala Hugolínovu řeholi, avšak usilovala o zvláštní privilegium života v chudobě. Poprvé jí bylo uděleno Inocencem III. někdy v roce 1215-1216. Řehoř IX. po svém nástupu na papežský stolec nabídl Kláře, jak uvádí Celanova legenda, dispens od naprosté chudoby. Klára se ale odmítla vzdát privilegia chudoby a stejně tak se ohradila i papežově snaze uzavřít svůj klášter

²⁴ IV. Lateránský koncil však zakázal vznik nových řeholí, a tak se stalo, že Klára zpočátku musela přijmout nejen řeholi sv. Benedikta, ale i titul abatyše.

²⁵ POLC, Jaroslav. *Světiце Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1989, s. 47.

²⁶ POLC, Jaroslav. cit. dílo (1940), s. 48.

²⁷ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 46.

²⁸ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Praha: Sůl Země, 1974, s. 351.

duchovní správě Menších bratří. Nakonec jí papež toto privilegium potvrdil dne 17. září 1228.

Klára ovšem cítila, že pouze privilegium chudoby nestačí k tomu, aby budoucím sestřám zachovala charisma společenství. Píše tedy novou řeholi, která by lépe vystihovala ducha společenství než tomu doposud bylo u Hugolínových pravidel. Na její schválení však musela čekat až do sklonku svého života.

V jejím boji o řeholi, která by odpovídala ideálům sv. Františka, jí byla nápomocna také její sestra Anežka, která byla abatyší monticellského kláštera, a sv. Anežka Česká, pro kterou byla sv. Klára vzorem i rádkyní, jak dokazuje život Anežčin a čtyři listy sv. Kláry Anežce.

1.4. První františkáni na našem území

Z Itálie se františkánské hnutí dostává na sever a to na dvory knížecí a královské. Vyskočil říká: „lid se jím zprvu zdá se nedotčen, chová se lhostejně, ba někdy i nepřátelsky, jako k nové cizotě.“²⁹ První výprava končí se pro Františkovy duchovní následovníky nešťastně. „V Německu jsou zbiti, v Uhrách oloupeni o své chudé cáry. Sever přivítal chudé z Assisi již jako schválený řád a vším doporučením vybavený samou Apoštolskou stolicí v palácích knížat, vévodů a králů.“³⁰ Zde tedy hnutí nevzešlo z lidu, ale naopak z nejvyšších vrstev. V Německu se řádu ujímá lantkraběnka Alžběta a její manžel Ludvík.

Menší bratři byli přivedeni do Čech díky styku českých zemí se zeměmi německými, které lákal především královský dvůr.³¹ Menší bratři přicházeli jako misionáři a diplomaté. Jak uvádí Houška vycházejí z Vyskočila, Menší bratři jsou oporou papežské politiky a spolu s dominikány představují pro církev velkou pomoc. Přinášejí s sebou také nový stavitelský sloh - gotiku, scholastickou učenost, malířství, freskové malby Giottovy školy. A tak k nám proniká františkánství spolu s rytířstvím jako součást moderního kulturního proudu. Hnutí původně demokratické k nám přichází jako aristokratické a později se stane také oporou měšťanstva.³²

Rok příchodu prvních Menších bratří na naše území se nedá určit s naprostou přesností. V mnohých análech splývá záznam příchodu prvních bratří Menších

²⁹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 133.

³⁰ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 133.

³¹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 131.

³² HOUŠKA, Petr Alkantara, OFM, cit. dílo (1996), s. 7.

k nám se zprávou o svatořečení sv. Alžběty Durynské, sestřenice sv. Anežky která zemřela r. 1231 a byla kanonizována již roku 1235.

České prameny jako Letopisy, Neplach, Pulkava a Maringola zaznamenávají k roku 1232 nejprve kanonizaci světice, a pak usazení Menších bratří v Praze. To znamená, že první bratři k nám přišli pravděpodobně z Německa.³³ Beran uvádí v těchto letech misi Menších bratří ze saské provincie.³⁴

Řádová kronika Jordána z Giano, který roku 1262 přijal na provinční kapitule v Halberstadtu úkol nadiktovat své paměti o založení a vývoji řádu v Německu, se kromě jiného také zmiňuje o poslání bratří do Čech. Píše se zde, že roku 1228 byl za ministra ustanoven bratr Jan de Piano (Jan z Pian de Carpine), „muž při těle a jezdil proto na oslu. Lidem byl v té době řád něčím novým, a tak pro jeho pokoru, že jezdil na oslu – podle příkladu Krista, který raději jezdil na oslu než na koni – více si vážili osla než dnes osobnosti ministra, protože si už zvykli na bratry. Byl největším šířitelem svého řádu. Vskutku, když se stal podruhé ministrem, poslal bratry do Čech, Uher, Polska, Dánska a Norska.“³⁵

Bratři byli posláni do Čech mezi lety 1228-1230. Roku 1219 byli posláni sv. Františkem do Francie, Německa, Uher a Španělska. Kronikáři české provincie Vrbčanský, čerpající ze Sanniga a Kollnberger závisející na Kalcksteinovi uvádějí dobu příchodu v rozmezí let 1224-1225.³⁶

Řádový dějepisec Luka Wadding zařazuje příchod Menších bratří do Čech k roku 1224 a odvolává se na informace zaslané z Čech do Uher a Španělska. Dokonce Waddingův doplňovatel Melissanus a Macro píše dokonce o stycích sv. Františka s našimi zeměmi, což je ovšem pouze domněnka.³⁷

Kronika Kollnbergova tvrdí, že již dříve byli minorité v Čechách známi, a jak uvádí Polc, snad se v letech 1224-1225 objevili poprvé v Praze. První minorité patrně v hlavním městě Českého království nezůstali. Později roku 1225 jim Přemysl Otakar I. založil konvent u sv. Jakuba a do něj potom roku 1233 uvedl bratry konventuály sv. Františka a tuto stavbu poté dokončil jeho syn Václav.³⁸

³³ HOUŠKA, Petr Alkantara, OFM, cit.dílo (1996), s. 9. Viz též VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 137-138.

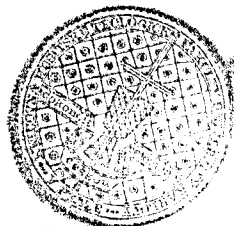
³⁴ BERAN, Josef. Blahoslavená Anežka Česká. Praha: Sůl Země, 1974, s. 28.

³⁵ JORDÁN z GIANO, Kronika Jordána z Giano. In: Františkánské prameny 2. Zodpovědný redaktor Radim Jachym; přeložil kolektiv překladatelů pod vedením Jana Barty. Český Těšín: Cor Jesu, 1994, s. 33-34.

³⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 130.

³⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 130.

³⁸ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 131.

2. Sv. ANEŽKA

2.1. Rodina sv. Anežky

Legenda praví, že Anežčina matka královna Konstancie před jejím narozením spatřila ve snu zřejmé znamení toho, „co mělo přijíti. Neboť jí se zdálo, že vstoupila do komory, v níž se chovala její drahocenná a početná roucha královská. A, přehlížejíc je, spatřila mezi nimi viset suknicí a plášť barvy šedé a provazec, kterým se sestry řádu svaté Kláry opásávají. Když se tomu velmi divila..., uslyšela hlas, řkoucí k ní: „Nediv se, neboť plod, který v sobě nosíš, bude užívati takového oděvu a bude světlem všeho lidu v Čechách! Bůh, který zná věci budoucí a který chce ukázati věci budoucí, než se stanou, učinil také, že maličká Anežka, přišedši na svět, dávala jakýmsi podivným vnuknutím tělesnými znameními najevo obraz své budoucí svatosti.“³⁹

Anežka se narodila pravděpodobně v Praze jako nejmladší dcera českého krále Přemysla Otakara I a Konstancie Uherské, dcery uherského krále Bély III. (1173-1196). Rok jejího narození je sporný, Beran uvádí 1205, Kybal a Palacký 1208 a autoři jako Novotný, Polc, Seton, Votočková, Vyskočil, kteří vycházejí z Legendy⁴⁰, se shodují spíše na roce 1211.

Anežčin otec Přemysl Otakar I. byl prvorozeným synem knížete Vladislava II. a jeho druhé manželky Judity. Byl energickým a schopným politikem. Pětkrát se mu podařilo, a vždy se ziskem, změnit linii ve sporu mezi Filipem Švábským a Otou Brunšvickým, kteří si činili nároky na císařský trůn. Od Oty získal roku 1197 uznání titulu dědičného českého krále a investitury biskupů novým králem. Tyto výsady mu byly dokonce potvrzeny papežem Inocencem III., což bylo poprvé, kdy papežská stolice udělila tento titul českému panovníkovi. Památného roku 1212 dosáhl Přemysl potvrzení stejných výhod od mladého římského a sicilského krále Fridricha II. Tímto činem získaly Čechy polické nezávislosti na německém císaři.⁴¹

Dále se Přemysl snažil i o nezávislost církve v Čechách. Byl tím, kdo podnikl první kroky pro zřízení arcibiskupství v Praze, ovšem neúspěšně. Důvodem byla jeho rozluka s první ženou Adlétou (Adélou) Míšeňskou a také dlouholetý spor s biskupem Ondřejem z Gutensteinu o tzv. vlastnické kostely a desátky z nich.

³⁹ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. Praha: Vilém Šmidt, 1941, s. 25.

⁴⁰ Legenda uvádí, že Anežka se vrátila z Rakous, když jí bylo 14 let.

⁴¹ POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 10.

Přemysl se stal nejmocnějším knížetem mezi říšskými knížaty, mezi nimiž zaujímal hodnost říšského číšníka a kurfiřta, a Čechy se za jeho vlády staly mocnou zemí ve střední Evropě.⁴²

Jeho první manželství s Adlétou bylo zpočátku spokojené a vzešly z něj čtyři děti, prvorozený Vratislav, který brzy zemřel, a dcery Markéta, později provdaná za dánského krále Valdemara známá pod jménem Dagmar (Jitřenka), která vynikla svou zbožností, dále Božislava, která se provdala za Jindřicha z Ortenburku a Hedvika, která vstoupila do kláštera kanovnic sv. Cyriaka v Gernrode.⁴³

Druhé manželství Přemysla s Konstancíí Uherskou bylo od počátku ve znamení problémů spojených s rozlukou. Ačkoli se s ní Přemysl oženil, papež nechtěl sňatek uznat. Když se jí poté narodil syn, který brzy zemřel, vrátil se Přemysl ze strachu o mužské potomky na chvíli zase k Adlétě a zpět ke Konstancii až po porodu syna Václava. Z tohoto sňatku vzešlo devět dětí: Vratislav, který brzy zemřel, Judita, manželka Bernarda ze Sponheimu, Anna, manželka slezského knížete Jindřicha II. Pobožného, první Anežka, která zemřela jako dítě, poté Václav, nástupce trůnu, Vladislav, Přemysl, Blažena - známá v Itálii pod jménem Gugliema Boema nebo Viléma, Vilemína⁴⁴ a Anežka.

2.2. Výchova sv. Anežky

2.2.1. Třebnice

První tři roky svého života prožila Anežka doma. Již jako tříletá byla zasnoubena pravděpodobně Boleslavovi⁴⁵, synu slezského knížete Jindřicha Bradatého a jeho manželky Hedviky. Je také možné, jak uvádí Beran, že Anežka byla poslána do Slezska se svou setrou Annou, která byla ve svých dvanácti letech zasnoubena synu sv. Hedviky, anebo, že se později mělo rozhodnout, která se stane jeho ženou.⁴⁶

⁴² KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001). s. 26.

⁴³ POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 12. Viz též KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001). s. 28.

⁴⁴ O té se poprvé zmínil Palacký 1837. Byla známa v Itálii pod jménem Guglielma Boema-Viléma a pro její zbožnost se kolem ní vytvořila skupina následovníků, kteří se stejně jako ona oblékali do hnědého hábitu. Přičítala se jí zázračná uzdravení a tvrdilo se, že měla stigmata. Ona sama byla členkou cisterciáckého opatství Chiaravalle. Po své smrti byla uctívána jako svatá. Její stoupenci byli poté pronásledováni inkvizicí jako sekta.

⁴⁵ VYSKOČIL, J.K. Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry. Praha: Universum, 1932, s. 153 uvádí, že Boleslav zemřel jako dítě, a proto mu Anežka nemohla být zasnoubena. Legenda uvádí „jakémusi vévodovi polskému“.

⁴⁶ BERAN, Josef. cit.dílo (1974). s. 23-24.

Jak píše Vyskočil, Čechy byly tehdy již dotčeny moderními proudy nové vzdělanosti, nových mravů a nového společenského života, ale „vychovávati ještě nemohou“. „Naopak tehdejší Čechy vychovává královský dvůr novými směry mravů a společenského života, jež k němu proudí překotně ze západní, rytířské Evropy“.⁴⁷

Anežka je poslána tedy na sever od Čech do sousedního a po této stránce vyspělejšího Slezska. Je otázkou, jak píše Beran⁴⁸, zda Anežka spolu s Annou byly dány do klášterní školy, anebo byly vychovány právě na vévodském dvoře Jindřicha Bradatého. Přiklání se k názoru, že spíše byly vychovávány spolu s ostatními dětmi Hedviky, ačkoli lze připustit vliv cisterciáckých sester z Třebnice, kde, jak uvádí Polc⁴⁹ vycházejí z Legendy⁵⁰, malá Anežka byla svěřena do péče Hedvičiny sestry Gertrudy, která vstoupila do kláštera po smrti svého snoubence Otty z Wittelsbachu v roce 1209 a stala se abatýší tohoto kláštera. Ta ji spolu se svatou Hedvikou učila modlitbám a základům víry. Jak praví Milánská legenda, Anežka přijala učenlivým srdcem základy mravní i náboženské výchovy přímo z úst sv. Hedviky, a že se vroucně modlila Otčenáš i Zdravas před obrazy Krista i Panny Marie ve společnosti jeptišek v kůru klášterním.⁵¹

Třebnický klášter, kde Anežka pobývala, byl klášteřem slezské knížecí rodiny. Roku 1214 ho pro cisterciáčky založil kníže Jindřich Bradatý a jeho žena Hedvika. Byl zřízen jako výchovný ústav pro šlechtické dívky a svěřen správě jeptišek, které byly povolány z benediktinského kláštera v Kitzingenu u Würzburgu, kde sama Hedvika byla vychována, ale podřízeny cisterciácké řeholi.

Byla to právě Hedvika, která silně ovlivnila Anežku a zvláště její sestru Annu, budoucí Hedvičinu snachu, která později šla v jejích stopách. Hedvika pocházela ze silně církevní rodiny. Byla známá svou cudností a pokorou, která byla jednou z „tvárných vlastností urozených žen obrozených novou zbožností v duchu františkánském“.⁵² Nestala se řeholnicí právě proto, aby se mohla volně věnovat skutkům zbožnosti a péči o chudé. Konala stále dobré skutky, pokoušela se zajistit nemocniční péči tím, že založila roku 1214 špitál u sv. Ducha ve Vratislavi a další pro

⁴⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 57.

⁴⁸ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 24.

⁴⁹ POLC, Jaroslav. cit. dílo (1940), s. 17.

⁵⁰ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s. 25-26.

⁵¹ KYBAL, Vlastimil. cit. dílo (2001), s. 32.

⁵² KYBAL, Vlastimil. cit. dílo (2001), s. 31.

malomocné ženy podporovala. Její dílo zdělila její snacha Anna a s láskou v něm pokračovala.

V Třebnickém klášteře zůstala Anežka pouze tři roky, neboť její snoubenec Boleslav předčasně zemřel.

2.2.2. Doksany

Po Boleslavově úmrtí, ve svých šesti letech, byla Anežka poslána zpět do Čech a dána na vychování do premonstrátského ženského kláštera v Doksanech. Doksanský klášter byl založen roku 1144 (1143) podle vzoru kláštera Steinfeldského. V Doksanech byla před Anežkou vychována také Anežka, dcera Vladislava II., vlastní teta Anežky, která tam byla do té doby, než se stala řeholnicí a abatyší kláštera u sv. Jiří na Hradčanech.⁵³

Anežka sem byla poslána na další výchovu v „mravech a zvycích“⁵⁴ a jak zmiňuje Legenda, aby se jí zde dostalo výchovy mravní a literární. Literární vzdělání trvalo v této době pouze jeden rok. Jak uvádí Kybal: „Soudě z analogie o výchově dívek v ženských klášteřích středověkých, Anežka se v Doksanech vzdělala ve čtení a psaní (in literis), v náboženství, tj. v katechismu, kředu, modlení, zpěvu, v biblické historii a v dokonalé znalosti žaltáře, z něhož se denně modlila....“⁵⁵

V Doksanech nebylo osobnosti typu sv. Hedviky, ale přesto měla premonstrátská výchova vliv na Anežčinu spiritualitu. V kázání nechybělo zdůrazňování evangelické chudoby podle vzoru Ježíšova a apoštolů a dalších premonstrátských ideálů, jako byly posty, pohostinství a špitálnictví, péče o chudé a vůbec praktický život, kterým se premonstráti lišili od kontemplativního života benediktinského řádu. Přesto a ačkoli se premonstráti živili vlastní prací, žili v bohatství a blahobytu, což vyhovovalo šlechtickým vrstvám, ze kterých se řád ve většině skládal.

V Doksanech zůstala Anežka až do svých osmi let, kdy bylo její vzdělání ukončeno.

---

⁵³NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny. Díl 1. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271)*. Praha: Jan Leichter, 1937, s. 484.

⁵⁴VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 64.

⁵⁵KYBAL, Vlastimil. cit. dílo (2001), s. 40.

Pobyt v klášteře cisterciáček pod výchovným dohledem sv. Hedviky v polské Třebnici a následná výchova v klášteře premonstrátek v Doksanech položila základy, z nichž vyrostla pozdější duchovní hloubka Anežčina.

2.3. Anežka a nabídky k sňatku

Sňatky dětí z panovnických rodů byly odedávna ve většině případů výsledkem politické a dynastické vypočítavosti. Ze stejných důvodů bylo potom velmi často usilováno o jejich zrušení, jako tomu bylo v případě sňatku Přemysla Otakara I. s Adlétou Míšeňskou.⁵⁶

Když bylo Anežčino vzdělání dokončeno, vrátila se Anežka z Doksan k rodičům. Vrátila se ale pravděpodobně hlavně z toho důvodu, že byla zasnoubena synu císaře Fridricha II. Jindřichovi, králi sicilskému.⁵⁷ O uzavření zasnub se zmiňuje také Legenda.⁵⁸

Roku 1219 došlo patrně v Norimberku k jednání mezi Přemyslem a císařem o zasnubách Anežky s Jindřichem, králem sicilským, který měl brzy získat německou korunu. Nebylo to poprvé, kdy se Přemysl pokusil o spříznění svého rodu s rodem Štaufů. Jeho syn Václav byl jako malý zasnouben s dcerou Fridrichova strýce Filipa Švábského ještě v době jeho vlády v Německu. Spojení s rodinou panujícího císaře by přineslo Přemyslovi mnoho výhod, a tak hodlal využít napětí mezi Fridrichem a kurií, aby provdal svou dceru za dědice císařského trůnu.⁵⁹

Po uzavření zasnubní smlouvy byla Anežka na přání císaře Fridricha poslána do Rakous ke dvoru vévody Leopolda Babenberského, aby byla vychována podle německých mravů, kdežto Jindřich byl svěřen roku 1221 kolínskému arcibiskupu Engelbertovi.

Engelbert byl tím mužem, který měl výrazně zasáhnout do této sňatkové politiky. Jindřichův otec Fridrich II. po volbě svého syna za krále římského v dubnu 1220 ve Frankfurtu odjel do Říma, aby přijal od papeže císařskou korunu. Po svém návratu na Sicílii svěřil vládu v Německu tajné radě knížat, z nichž nejvlivnějšího postavení dosáhl právě kolínský arcibiskup Engelbert. Pod jeho vlivem se říšská zahraniční politika vyvíjela směrem, který byl pro Přemysla nepříznivý. Francie se

⁵⁶ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 21.

⁵⁷ POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 21.a též VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 20.

⁵⁸ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1932), s. 103

⁵⁹ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 21.

po smrti francouzského krále opět ocitla ve válce s Anglií a bylo otázkou, na čí stranu se postaví Německo. Za Anglií stál Engelbert, který přišel na myšlenku sňatku Jindřicha se sestrou anglického krále Isabelou. Přemysl zvýšil věno, ale mladý král Jindřich prohlásil, jak se domnívá Novotný,⁶⁰ patrně z popudu Engelbertova, že si Anežku nikdy nevezme.

Mezitím Leopold VI. po dohodě s Engelbertem vyjednával o sňatku jedné ze svých dcer s anglickým králem. Během této doby vycítil, že ani císař ani většina knížat nepřeje sňatku Jindřicha a Isabely. V takovém případě by nedošlo, jak uvádí Votočková, ke spříznění štaufského rodu s Plantagenety, a tak ani pro Babenberky nemělo spojení s anglickým dvorem velkého významu. Proto Leopold v březnu roku 1225 podnikl cestu do Itálie a s podporou markraběte Ludvíka Durynského se pokusil získat povolení ke sňatku své dcery s Jindřichem VII. Papež mu rád vyhověl, neboť pro kurii nebyl ani jeden ze zamýšlených sňatků příznivý.⁶¹

Dne 29. listopadu 1225 se Jindřich VII. oženil s Markétou Rakouskou a nyní již nebyl důvod, aby Anežka nadále zůstávala na Leopoldově dvoře, zvláště poté, co Přemysl vtrhl na jaře roku 1226 na jeho území. Leopold ale ve finále nezískal postavení, které si od sňatku sliboval. I když byl Engelbert zavražděn na základě spiknutí svých příbuzných, poručníkem Jindřicha a císařským místodržitelem se stal roku 1226 vévoda Ludvík Bavorský.

Anežka byla tedy vrácena rodičům. Je otázkou, jak nesla toto odmítnutí. Palacký, který, jak uvádí Beran, tuto pochybnost pravděpodobně převzal, jak zmiňuje Votočková, od F. M. Pelcla, se zmiňuje o tom, že právě Anežčin poměr ke zrušenému sňatku se stal impulsem pro vstup do kláštera a Novotný⁶² píše, že vnitřní pohnutkou ke vstupu do kláštera bylo právě toto zklamání, a tak se Anežka na základě své ctižádosti zděděné po otci, rozhodla stát se svatou.

Palackého tvrzení je naprostým opakem toho, co praví Legenda. Podle všeho, bylo zrušení sňatku pro Anežku spíše vysvobozením než potupou. Jak praví Legenda, tak pro Anežku vychovanou v kláštorech, nebyl pobyt ve Vídni, která byla v této době kosmopolitním městem, „v němž se uplatňovali cizí živlové němečtí, flámští a židovští, a také východ si podával ruce se západem a nastalo uvolnění mravů a požívačnost čistě vídeňská, k čemuž přispívalo též pěstování a požívání vína

⁶⁰ NOVOTNÝ, Václav. cit.dílo (1928), s. 562-563.

⁶¹ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVA, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 24-25.

⁶² NOVOTNÝ, Václav. cit.dílo (1928), s. 561.

v městském okolí“.⁶³ Dle líčení Legendy zůstala Anežka pevnou ve svých mravních a křesťanských zásadách.

„Pobývající při dvoře zmíněného vévody, neoddávala se rozkoši tělesné, nýbrž po celý advent, kdy všichni na dvoře vévodském podle domácího zvyku požívali masitých pokrmů, sama o chlebu a víně se postila ... .Tak již (tehdy), toužíc ukázati utrpení Jezu Krista na svém těle, útlé tělo své trýznila ... Udělujíc štědře almužny a horlivě se modlíc..“⁶⁴

Anežka se vrátila do Prahy. Poté o sňatek s ní probíhala nejprve jednání anglického krále Jindřicha III. v letech 1226-1227. Roku 1228 dostala pak česká princezna první nabídku k sňatku od císaře Fridricha II., který si po nástupu nového papeže Řehoře IX., jenž nastoupil protištaufskou politiku, potřeboval znovu získat Přemyslovu přízeň.

Otázka Anežčiných zásnub nebyla ještě dokončena, když Přemysl umírá a nastupuje jeho syn Václav I. V té době Jindřich VII. prohlásil své manželství s Markétou Babenberskou za neplatné a za důvod uváděl jednak nevyplacení slíbeného Markétina věna a také svůj závazek k Anežce. V té době přišel se svou nabídkou znovu i Fridrich II. Jak se k tomu Václav stavěl, nelze s určitostí říci, ale ani za Přemysla ani za Václava nedošlo k pevnému závazku. Také Legenda mluví pouze o opěťované nabídce, nikoli zasnoubení.⁶⁵

Anežka se v té době stranila veřejného života a po smrti moravského markraběte Vladislava 18. února 1227, Přemyslovy sestry Anežky, abatyše svatojiřské a poté i samotného Přemysla 15. prosince 1230, začalo u ní převládat rozhodnutí o vstupu do kláštera. Když se Jindřich pokusil o sňatek s Anežkou, ta jeho nabídku odmítla, a dokonce se tajně obrátila i na papeže Řehoře IX. (1227-1241) s prosbou, aby k tomu nebyla nucena. Pro odmítnutí Beran a Polc nevylučují vliv Menších bratří, kteří se stavěli na papežskou stranu proti Fridrichovi.⁶⁶

---

⁶³ KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001), s. 55.

⁶⁴ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 29-30.

⁶⁵ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 31.

⁶⁶ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 28-29. Viz též POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 39.

3. Sv. Anežka a františkánství

3.1. Povolání Menších bratří

Nastoupení Václava I. na trůn přineslo mnohé změny. Václav, který vyrostl ve zcela jiném prostředí než Přemysl, ačkoli i on byl již dotčen vlivy rytířské kultury, také podlehl kouzlu rytířství. Jak uvádí Votočková, jeho dvůr se brzy stal místem, kde se sjížděli rytíři a rozvíjela se rytířská kultura. V této kultuře zaujímá žena významnější postavení, než tomu bylo dosud. Zájem o náboženská mystéria se přenáší z teologických kruhů do laických vrstev a „hlubší poznání i prožití evangelia otvírá zejména citově vznícené imaginaci ženské nekonečný svět představ, činí účast žen v náboženském životě zvláště významnou. Ve 13. století vyrůstají při mnohých dvorech panovnických příští světice, u nichž zájem o nové ideje náboženské vyplývá ze vzrostlých duchovních požadavků“ a tak se ženy stávají významnými představitelkami náboženské kultury. Anežka se cele oddává učení Františkova, které odpovídá dobové potřebě větší mravní opravdovosti.⁶⁷

Legenda sv. Anežky České uvádí, že Anežka povolala Menší bratry, k nimž z Božího vnuknutí projevovala větší náklonnost než k ostatním řeholníkům, a požádala je, aby ji poučili o způsobu řehole řádu sv. Kláry, která dosud žila u svatého Damiána nedaleko Assisi.⁶⁸

Není ale zcela jisté, kde se Anežka poprvé setkala s františkány. V. Kybal uvádí, že to mohlo být právě ve Vídni, protože rakouské minoritské provincie byly zde od vévody Leopolda VI., který po návratu z Palestiny navštívil v Assisi sv. Františka a od něho si vyžádal učedníky, vesměs italského původu.⁶⁹ Lze také usuzovat na mnohé křižáky, kteří z Čech v roce 1227 odjížděli na šestou křížovou výpravu.

Řádový kronikář Glassberger považuje Mohuč za místo, odkud k nám začalo pronikat františkánství, a to díky sporu mezi Přemyslem Otakarem I. a biskupem Ondřejem. Čeští šlechtici, kteří přicházeli jako královští vyslanci k metropolitovi, prý vídali ve městě Menší bratry a vyprávěli o nich Anežce, která je pak odtud povolala.⁷⁰

⁶⁷ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 35-36.

⁶⁸ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s.37.

⁶⁹ KYBAL, Vlastimil. cit. dílo (2001), s. 86.

⁷⁰ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s.131

Jak Vyskočil dále uvádí, „Anežka se seznámila s ideály sv. Františka jednak vypravováním šlechticů, kteří byli v Itálii a sv. Františka a Kláru viděli, jednak též, a to intenzivněji od samých františkánů..., kteří přišli z Mohuče.“⁷¹

A tak, aby se Anežka blíže seznámila se zásadami konventu, povolala bratry, aby ji poučili o pravidlech, jimiž se řídila sv. Klára. Podle legendy to byli oni, kdo ji uvedly na cestu evangelické chudoby. S příchodem prvních sester se dostala do kontaktu se sv. Klárou, jak dokládá první uvítací list.

Řád Menších bratří byl už tehdy rozdělen na směr konventuálů a na bratry přísnější observance. V konventu u sv. Jakuba, který byl založen roku 1233 Přemyslem Otakarem I., byli bratří Menší konventuálové, většinou německé národnosti. Anežka však potom pozvala nové bratry, kteří patřili k přísnějšímu směru.

3.2. Anežčino přijetí františkánství

Nemalou úlohu v Anežčině rozhodnutí o přijetí františkánství hrál příklad její sestřenice sv. Alžběty Durynské. Alžběta, ač jen o čtyři roky starší než Anežka, se zcela oddala duchovnímu životu a vynikala láskou k chudým a nemocným. Anežčinými zpovědníky byli nejprve minorita Rudiger (Rodeger), který byl tím, kdo ji uvedl do ideálů františkánského života a poté cisterciácký mnich, Konrád z Hallu. Alžběta na radu minoritů založila špitál sv. Františka v Marburku. O jejím životě se Anežka dozvěděla snad od jejího manžela či od jejího zpovědníka Konráda z Wormsu, se kterým přišla do styku a dokonce mu před otcovým hněvem zachránila život.⁷² A vliv měl na ní i jeho nástupce Theodorich Kutnohorský.⁷³

Nepochybně velkou zásluhu na Anežčině konečném rozhodnutí mají i první minorité. Legenda vypráví, že pozvala Menší bratry, aby ji poučili o pravidlech řádu sv. Kláry, která byla v klášteře sv. Damiána poblíž Assisi.

Od nich se dozvěděla, že ke vstupu do řádu je nutné rozprodání majetku a rozdělení mezi chudé, čímž jediným je umožněno sloužit chudému Kristu v chudobě a pokoře.

„Poučena pak bratřími, že zmíněná řehole radí těm, kdo chtějí vstoupit do řečeného řádu, aby vše svoje prodali a rozdali chudým a Kristovi chudému

⁷¹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s.132.

⁷² POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 38.

⁷³ WINTR, Eduard. Tisíc let duchovního zápasu.Praha: Ladislav Kuncíř, 1940, s. 36.

v chudobě a poníženosti sloužili, zalita veselím nebeským vece: ‚Toť jest, čeho si žádám, toť po čem celým svým srdcem toužím.‘ Záhy proto poručila prodat zlato a stříbro i drahocenné šperky a ozdoby rozličné a rozdati chudým, chtějíc tak přeměnití jejich rukama svoje zboží v poklady nebeské.“⁷⁴

Prvním konkrétním činem Anežky bylo založení špitálu sv. Františka v Praze. A tak i Anežka ve své lásce k nemocným a trpícím navazuje na zkušenost Františkovu při setkání s malomocnými. Samotný František nezřídil v Assisi žádný špitál a jak jeho bratři, tak klarisky pouze ojedinele pečovali o nemocné, hlavně malomocné. František zřídil pro své bratry chudé chaty v Porciunkule a v horských samotách (luoghi) a sestry usadil v opuštěném klášteře sv. Damiána, kdežto Anežka založila v Praze dvojkláster, mužský a ženský, který byl dějepisem Tomkem nazván „nejslavnějším a nejnádhernějším založením duchovním ve Starém Městě....“⁷⁵

Polc uvádí, že založení špitálu je zcela v souladu s dobovými laickými proudy 12. a 13. století, které se mimo jiné projevovaly zvýšenou pomocí chudým a nemocným.⁷⁶

Starost o nemocné se úzce pojila s rytířskými ideály a zvláště s křížovými výpravami vznikaly hospitály pro nemocné a chudé. „Živá představa země, kde Spasitel trpěl, vyvolala představu samého trpícího Spasitele v nemocných a ubohých. Tak vznikají řády a bratrstva, které se oddávají službě trpícího Spasitele....“⁷⁷ K péči o nemocné a zvláště malomocné vznikaly rytířské řády.

Anežka přijala poselství františkánské spirituality opravdu s nadšením.

3.3. Založení špitálu a kláštera

Vládnoucí osobnosti ve středověku byli ve svém náboženském smýšlení vychovávány k zakládání klášterů a jejich zabezpečení. Duchovní, zvláště ti řádoví, je přesvědčovali, že majetek a bohatství je třeba využít správným způsobem, aby se tak nakonec nestaly překážkou spasení.⁷⁸

Založení nového kláštera pro Menší bratry a kláštera klarisek, který se nacházel v těsné blízkosti, nebylo sice tak velkolepé jako konvent u sv. Jakuba, přesto však připomínalo spíše cisterciácké založení. Zdá se, že Anežčino rozhodnutí doznělo už

⁷⁴ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 37.

⁷⁵ KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001), s. 87-88.

⁷⁶ POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 39.

⁷⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 151.

⁷⁸ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 29-30.

v roce 1231, ale ještě nenabylo konkrétní podoby. „Úmysl její matky, královny Konstancie, založit v Praze klášter cisterciacek a pozdější změna místa nevylučují vsutku možnost, že i Anežka zpočátku uvažovala o vstupu do onoho řádu, ale když blíže poznala františkánský ideál, rozhodla se pro něj.“⁷⁹

Jak uvádí Vyskočil i Beran, první bratři z řádu sv. Františka, kteří přišli do Čech z Itálie, navázali s Anežkou jednání o zřízení kláštera klarisek a stejně jako i jinde, neboť podobné špitály byly zřizovány všude, kam přišly první minorité a klarisky, počítali s tím, že i v Praze bude zřízen při sídle sester špitál. Připomněli také proto Anežce, že právě nedávno byl vzat pod papežskou ochranu špitál, který v Marburce založila její příbuzná sv. Alžběta.⁸⁰ Proto začala Anežka s budováním špitálu a současně byly budovány i oba kláštery, mužský a ženský.

Královna Konstancie, která už za života Přemysla Otakara I. pojala nápad zbudovat nový klášter ženské větve řádu cisterciáckého a stává se již před rokem 1233 majetnicí pražského sídla německých rytířů na Poříčí, které hodlá upravit jako první pražský útulek pro cisterciácké řeholnice. Od svých záměrů upouští, když jí syn Přemysl daruje místo na Tišnově na Moravě, a proto postupuje svůj pražský majetek Anežčinu špitálu zasvěcenému sv. Františku. Tímto způsobem se dostává první středisko pražských Němců do majetku Anežčina špitálního bratrstva, z něhož se později vyvine samostatný český řád křižovníků s červenou hvězdou.

Roku 1232 byl tedy v činnost uveden špitál pro chudé a nemocné založený Anežkou při kostele sv. Haštala (české královny měly podací právo u sv. Haštala). Současně s tím se stavělo na ženském klášteře v bezprostředním sousedství špitálu. Na jaře 21. března 1234 král Václav slavnostně přijímá klášter vystavěný ke cti sv. Františka a špitál k němu příslušný se všemi statky, které k němu náležely ve svou královskou ochranu⁸¹ a udělil jim tytéž svobody, kterých užívala vyšehradská kapitula.⁸² Dne 30. srpna téhož roku přijal na Václavovu žádost papež Řehoř IX. oba ústavy za majetek Svatého stolce se všemi výhodami, které z toho plynuly.

Z protekční listiny je patrné, že už tehdy byl klášter dostavěn tak, aby mohl sloužit svému účelu. Anežka požádala papeže Řehoře IX. o vyslání sester klarisek, uvádí se, že z Tridentu. Jakmile byla část k obývání v ženském klášteře upravena,

⁷⁹ POLC, Jaroslav. cit. dílo (1940), s. 43.

⁸⁰ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 154. viz. též BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 55.

⁸¹ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 39.

⁸² KYBAL, Vlastimil. cit. dílo (2001), s. 91.

bylo povoláno pět sester z řádu sv. Kláry.⁸³ Jak uvádí Vyskočil vycházejíc z anonymní kroniky v Archivum Franciscanum, sestry přišly z Assisi nebo z Tridentu a z Ulmu, neboť Trident byl východiskem františkánských sester na sever.⁸⁴ Kdy sestry přišly, není přesně známo, ale Novotný,⁸⁵ Beran⁸⁶ i Vyskočil⁸⁷ uvádí rok příchodu 1233, Kybal⁸⁸ rok 1243. Sestry byly ubytovány při kostele sv. Salvátora, který tvoří střed obou klášterních budov.

3.4. Vstup Anežky do kláštera

Anežka se, jak píše Polc, bezpochyby rozhodla pro řeholní život ještě před tím, než císař Fridrich II. požádal jejího bratra, krále Václava I., o její ruku. Anežka žila na královském dvoře takřka klášterním způsobem života. Její úmysl dozrál pravděpodobně už v roce 1231, ale ještě nenabyl konkrétní podoby.⁸⁹

Po příchodu sester damianitek do kláštera sv. Františka, Anežka jejich život pozorně sledovala a učila se od nich, ačkoli sama zatím žila mimo klášter. Podle vzoru sv. Alžběty se odívala prostě a podrobovala se dennímu umrtvování. „Milost Boží, která pracovala postupně v její duši, v ní konečně utvrdila touhu, aby se připojila k družině sester klarisek.“⁹⁰

Poté se rozhodla pro vstup do kláštera. Nejpravděpodobnější rok Anežčiny obláčky je rok 1234, Novotný uvádí rok 1233, Vyskočil udává, že podle kronikářů došlo ke vstupu Anežky do kláštera mezi roky 1233-1236, ale jinak se přiklání podle Setona také k roku 1234.

Slavnosti na svátek sv. Martina 11. června 1234 se zúčastnilo sedm biskupů, král Václav I., královna Kunhuta a mnoho šlechticů. S Anežkou vstupovalo do kláštera sv. Františka sedm dívek z českých vznešených šlechtických rodů.

V Legendě se píše: „Odvrhnuvši od sebe veškeru slávu světskou, se sedmi nejvznešenějšími pannami království svého jako nevinná holubice kdysi z potopy světa do archy svého řádu vletěla. A když v klášteře s ustřiženými vlasy královské

⁸³ SETON, Walter Warren. Some new sources for the Life of Blessed Agnes Of Bohemia, London: Longmans, Green & Co., 1915, s. 71.

⁸⁴ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s.166.

⁸⁵ NOVOTNÝ, Václav. cit.dílo (1928), s. 681.

⁸⁶ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 35.

⁸⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 166.

⁸⁸ KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001), s. 93.

⁸⁹ POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 43.

⁹⁰ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 56.

odění složila, vzala na se jako druhá Ester roucho vhodné k pláči a k pokání, aby se tak přizpůsobila oděvu i vystupování své matky Kláry.“⁹¹

Tento vstup Anežky do řádu Chudých paní z Assisi byl prvním vstupem člena evropského královského rodu do františkánského řádu. Anežčino obrácení na duchovní dráhu bylo příkladem, který brzy následovaly mnohé kněžny ze sousedních panovnických rodů a její zakladatelská činnost se stala v Uhrách a v Polsku podnětem ke vzniku dalších klášterů, zejména pak františkánských. Beran uvádí, že Vita I. i Legenda poukazují hlavně na Polsko, kde tři Anežčiny příbuzné, Kinga a Jolanda, neteře sv. Alžběty, a Salomea měly zásluhu na založení klášterů a po smrti svých manželů do nich jako vdovy vstoupily.⁹²

Když papež Řehoř IX. vyzýval Beatrici Kastilskou k následování sv. Alžběty, uvádí zde za příklad Anežku, služebnici Kristovu, dceru českého krále, která „vnuknutím Božím v útlém věku a za těžkých okolností prchajíc před korunou císařské důstojnosti, kráčí vstříc nebeskému ženichu....“⁹³

3.5. Ideál chudoby

„Já, maličký bratr František, chci následovat život a chudobu našeho nejvyššího Pána Ježíše Krista a jeho přesvaté Matky a vytrvat v ní až do konce. A prosím vás, mé paní, a radím vám, abyste stále žily v tomto přesvatém životě a v chudobě. A velmi si dávejte pozor, abyste se podle něčího učení či na něčí radu od ní nikdy a nijak neodchýlili.“⁹⁴

„Napiš, že všem svým bratřím žehnám, ... a poněvadž pro svou slabost nemohu mnoho mluvit, chci nynějším i budoucím bratřím objasnit, co mám na mysli a co si přeji, krátce ve třech větách, totiž: ... aby vždy zachovávali věrnost naší Paní Chudobě a milovali ji.“⁹⁵

Privilegium chudoby bylo hlavním františkánským ideálem, který vtiskl novému řádu zcela odlišný ráz, oproti starším řeholím, jejichž šíření bylo do značné míry podmíněno štědrostí panstva. Anežka si vybrala františkánskou řeholi právě pro její evangelní ideály a od začátku se rozhodla je důsledně zachovávat.

⁹¹ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 41.

⁹² BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 48-49.

⁹³ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 40.

⁹⁴ Poslední vůle pro svatou Kláru a její sestry. In *Františkánské prameny*. Redaktor Jiří Bonaventura Štivar, OFM^{Cap}. [on-line]. [citováno 30. března 2006]. URL: <<http://www.c-box.cz/plzen.ofm/literatura.html>>.

⁹⁵ František z Assisi. In: *Františkánské prameny 1.* / Red. Pospíšil, Ctírad Václav, OFM. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2001. č. 132.134, s. 35.

Vzhledem k tomu, že sv. Klára i sv. Anežka byly nuceny zachovávat Hugolínskou řeholi, která měla převážně benediktinský charakter, bylo tak privilegium chudoby vlastně jediným právním znamením františkánského charismatu jejich klášterů.⁹⁶ Jak píše Votočková, statuta Hugolínova obsahovala všechny zásady dobré vnitřní klášterní správy, určila podrobně postup při přijímání sester, volbě abatyše, stanovila pořad bohoslužeb, nařídila přísnou klauzuru, také určila zdravotní opatření nemocných sester, aby nebyly podrobeny přísným postům a dalšími předpisy podrobila řád nejpřísnější disciplíně. Ovšem základní zásadě učení sv. Františka, otázce naprosté chudoby, se tato statuta vyhnula.⁹⁷

Snad ještě před Anežčíným vstupem do kláštera, dostává Anežka první dopis od sv. Kláry. V tomto listě ji Klára vyzývá k ještě dokonalejší formě života a velebí „blaženou a svatou chudobu, ve které se narodil Ježíš Kristus, jenž si přál sestoupit na svět ponížený a chudý, aby se stal nadějí nejchudších, tu šťastnou chudobu, která i Anežce má ukázat cestu k nebeským radostem“.⁹⁸ Z prvního listu je jasně vidět, „že si Anežka žádala v nadšení nejpřísnější chudobu podle vzoru sv. Kláry. Ve chvále chudoby, jak v ní propuká nadšeně sv. Klára, vidíme i žádost Anežčínu mít ideální život prvního františkánského jara z Assisi, přenesený do Prahy.“⁹⁹

Je to chvála chudoby, v jejímž duchu je nesen celý list, a ta se stává od počátku ideálem Anežčíným a celý její život byl zasvěcen boji o řeholi v duchu františkánských ideálů.

Nové světlo z Assisi proniká k duchu sv. Anežky. Začíná tak novou etapu duchovního zaměření kláštera Na Františku.

3.6. Anežka a minorité od sv. Jakuba

Tak byla Anežka po svém vstupu do kláštera postavena před problémy, jak v souladu s františkánskými ideály vést klášter a špitál, a jak uspořádat vnitřní život sester.

Anežka nevěděla na koho se obrátit ve věci františkánského idealismu, neboť minorité u sv. Jakuba o tom mnoho nevěděli a navíc vztahy mezi Anežkou a minority svatojakubskými nebyly dobré.

⁹⁶ POSPÍŠILOVÁ, S.M. Ludmila, OSF. cit.dílo. (2003), s. 54.

⁹⁷ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 44.

⁹⁸ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 54.

⁹⁹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1932), s. 94-95.

U sv. Jakuba vládl duch mírnějšího výkladu Františkovy řehole. Provinciál i pražský konvent se snažily získat si vliv na klášter klarisek na Františku, na což měli právo, neboť klášter i špitál byly pod jejich vlivem a navíc v poslední době se jeho majetek zvětšil, a tak z toho také chtěli něco mít. Ve špitálním bratrstvu, které snad, jak uvádí Beran, pod vlivem členů z řad českého panstva, kteří jeho činnost podporovali, se začala projevovat snaha vymanit se ze závislosti na minoritech svatojakubských.¹⁰⁰

Když Anežka žádala papeže Řehoře IX. o protekci pro špitál a klášter, opomenula probrat tuto žádost s provinciálem minoritského kláštera, který o tom měl také rozhodovat. Papež, který si byl situace dobře vědom, udělil 30. srpna 1234 klášteru a špitálu sv. Františka protekci a exempci, a kromě tohoto listu vydává ještě další tři listy. Vyskočil uvádí, že s tímž datem píše list saskému provinciálovi, pod jehož pravomoc tenkrát spadaly české kláštery, a pražskému kustodovi. Beran uvádí, že o den později, 31. srpna 1234, to oznámil provinciálovi a kustodovi pražskému, aby jeho jménem jmenovali Anežku abatyší.¹⁰¹

Jak uvádí Vyskočil, minoritům došlo, že se Anežka chystá vymanit ze závislosti na provincii, a proto požádali o jmenování Anežky abatyší a o to, aby toto jmenování bylo uloženo právě jim. Anežka tuto nabídku nemohla přijmout, a to z několika důvodů, jedním z nich byla dle Berana Anežčina pokora, neboť se nepovažovala za hodnou, dále také to, že chtěla svůj klášter vymanit ze závislosti na minoritech svatojakubských a co asi především, stejně jako sv. Klára odmítala přijmout úřad abatyše, tak i Anežka se chtěla vyhnout tomu, že by přijetím titulu uznala závaznost benediktinské řehole, kde představená měla titul abatyše. Mužské řády sv. Františka opata neměly.¹⁰²

Podle Berana Anežka podle všeho titul abatyše nepřijala, ale stále se starala o hospodářské záležitosti, a to především po dobu, než byl klášter úplně dobudován a zabezpečen, neboť díky svému vlivu u svého bratra a posléze i u papeže, jak uvádí Vyskočil, obstarávala vše ve prospěch svého řádu. Beran dokazuje, že Anežka není nikde uváděna jako abatyše, Vyskočil jí přisuzuje titul abatyše a stejně tak Polc a Novotný, který se zmiňuje, že v listu datovanému 5. května 1238 je zmíněn

¹⁰⁰ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 59.

¹⁰¹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s.170. Viz též BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 59.

¹⁰² VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s.170. Viz též BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s.60.

v souvislosti s Anežkou titul abatyše nebo také „starší sestra, jak se Anežka dala nazývat“.¹⁰³ Další autoři jako Kybal, Ekert, Bělohlávek o ní píší jako o abatysi.¹⁰⁴

V důsledku Anežčina jednání se minorité od sv. Jakuba necítili být vázáni povinnostmi starat se o hmotné potřeby kláštera. Pomoci klášteru mohli bratři od sv. Františka, ale těch bylo v té době velmi málo. Jen díky přízni krále Václava a dalších příznivců byly sestry na Františku zabezpečeny. Bylo ale nutné klášter nějakým způsobem zabezpečit. Jediným řešením pro Anežku bylo učinit klášter majetkově závislým na špitálu, tedy osamostatnění špitálu.¹⁰⁵

3.7. Osamostatnění špitálu

Z prvních listin, které Anežka vydala ve prospěch svého kláštera, vyplývá, že Anežka se snažila o to, aby její klášter nevlastnil žádný majetek. Věnovala tak všechny statky darované markrabětem Přemyslem a statky darované královnou Konstancí špitálu a zaslala papeži Řehořovi IX. žádost, aby potvrdil darování těchto statků přímo špitálu a žádala podle Berana a Vyskočila¹⁰⁶ také připojení tohoto majetku k pražskému klášteru klarisek, který měl být vydržován z jeho výnosu, Votočková uvádí, že žádala jen o potvrzení darování statků.¹⁰⁷

Na jaře došly papeži žádosti Anežčiny matky, královnou vdovy Konstancie a jejího syna, moravského markraběte Přemysla, o stvrzení jejich donací ve prospěch špitálu. Papež Anežce 18. května 1235 vyhověl a třemi listinami datovanými v Perugii potvrzuje připojení špitálu i s majetkem ke klášteru. Týž den, jak uvádí Polc, jinou listinou ustanovil, „na žádost Anežčiny a jejích sester, které si zvolily následovat Krista v úplné chudobě, že špitál s jeho majetkem nesmí být nikdy oddělen od jejich kláštera, poněvadž jeho statky mají sloužit i k výživě sester“.¹⁰⁸

Anežka podala žádost o papežskou ochranu kláštera spojeného se špitálem. Podle Berana to udělala pravděpodobně kvůli změně poměru kláštera klarisek ke špitálu.¹⁰⁹ Papež Řehoř IX. informován minority svatojakubskými, že se Anežka se svým klášterem stále více vymyká jejich vlivu, poslal 25. července 1235 bulu *Religiosam Vitam*.

¹⁰³ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 58.

¹⁰⁴ Vyskočil uvádí, že od 5.května 1238 se Anežka nenazývá abatysi, nýbrž starší sestrou-sorror maior. Viz VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 266.

¹⁰⁵ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 63.

¹⁰⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 220.

¹⁰⁷ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 48.

¹⁰⁸ POLC, Jaroslav. cit. dílo (1940), s. 51.

¹⁰⁹ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 64.

V bule papež sice špitálu věnované statky potvrdil, ale zároveň byly klášter i špitál vzaty v právo a majetek kurie za podmíněk, že ženský řád měl být spravován podle řehole sv. Benedikta, a tak byla spolu s bulou zaslána Hugolínova statuta. Tím učinil klášter i špitál závislými na provinciálu a kustu du pražském.

Klášter sv. Františka se tedy stal bezprostředním majitelem špitálu a tím pádem i statků. Bula obsahovala potvrzení všeho majetku, který klášter vlastní a vlastnit bude, tedy výčet majetku toho, čeho se Anežka snažila vzdát ve prospěch špitálu. Toto privilegium ovšem nevyřešilo ideové rozpory uvnitř kláštera.

Anežka nyní nevěděla, jak se zachovat, a proto se obrátila na sv. Kláru. Styky mezi Anežkou a Klárou byly patrně navázány Anežčinou odpovědí na Klářin pozdravný list, protože už z druhého Klářina listu je zřejmé, že Klára byla informována o názorech i úmyslech Anežky. Klára ji zde povzbuzuje, aby vytrvala ve svém úsilí o zachování chudoby, neboť to je ctnost nutná pro nabytí křesťanské dokonalosti, a aby mohla Anežka touto cestou projít, nemá dbát na rady jiných, i když k nim musí chovat úctu, ale pokud radí kněčemu, co by bránilo této dokonalosti života a protiřečilo by Božímu povolání, nemá je poslouchat, ale má se výhradně řídit radami a pokyny generála řádu minoritů bratra Eliáše z Cortony,¹¹⁰ kterého měla ve velké úctě, a který by snad mohl Anežce poradit ve věci formulace a obsahu žádosti.¹¹¹ Tou osobou, kterou má Anežka ctít, je zde míněn papež Řehoř IX.¹¹² Votočková uvádí, že zmínka o generálu řádu vede k domněnce, že tu jde o Klářin pokyn Anežce, aby o záležitosti informovala také hlavu řádu, totiž bratra Eliáše.¹¹³

Sama sv. Klára se bránila požadavkům kurie donutit klarisky k uznání alespoň základního jmění pro celou komunitu a ke stejnému jednání měla i Anežku. Možná věřila, že Anežka díky svému původu a stykům zmůže v této záležitosti více než Klára samotná.

Anežka, kterou povzbudil Klářin list, se v roce 1237 opět obrátila k papeži s žádostí o změnu jeho jistých pokynů a také řehole, kterou sestrám dal. Usilovala

---

¹¹⁰ Eliáš z Cortony (1180-1253, nar.v Assisi, vstoupil v roce 1215 do řádu sv. Františka. Od roku 1221 generální vikář řádu a 1232-1239 generální ministr. Byl to on, kdo přednesl kurii žádost minoritů svatojakubských, že se Anežka a její klášter vymykají jejich vlivu.

¹¹¹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 221.

¹¹² POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 52.

¹¹³ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 5. Důvodem, proč Klára doporučila podat žádost přes generála řádu bratra Eliáše a nikoli provinciála, může být podle Vyskočila také to, aby do žádosti nebylo nic dopsána či v ní něco upraveno a nebo jí šlo o něco, co mělo zůstat utajeno minoritským představeným. VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 224.

především o změny v klausurních předpisech, jejichž přísnost neodpovídala zvyklostem, které byly zavedené sv. Františkem při prvním ženském konventu v Assisi, kde ženy rozmlouvaly s bratry a účastnily se společného života. Taktéž Anežce vadilo, že se nesměla účastnit bohoslužeb, protože „k nejsvětější svátosti oltářní planula tato panna podivuhodnou láskou“.¹¹⁴

Další dvě záležitosti, které Anežka chtěla u kurie projednat, se týkaly špitálu. K projednávání si vybrala převora špitálního bratrstva, později pravděpodobně prvního řádového mistra křížovníků s červenou hvězdou, mistra Alberta.

Její prosba byla doplněna doprovodným dopisem jejího bratra Václava I., ve kterém psal: „Nejprve vzdávám hojné díky nejvznešenější Vaší Svatosti, za to, že neustáváte projevovat laskavou přízeň Vaší nejmilejší dceři a mojí velmi milované sestře, paní Anežce z Řádu chudých paní.... To totiž Bohu zaručuji a slibuji po zralém uvážení, že napříště budu pro Vás i pro svatou římskou církev svým duchem vždy ochotnější a pohotovější v každé její potřebě, nebo k veřejnému i osobnímu blahu, zvláště když se rozhodnete přijmout s obvyklou blahosklonností do Vašeho nitra vyslyšení prosby Vaší obzvláštní dcery a mé nejmilejší vlastní sestry, které se Vám nyní rozhodla předložit. Buďte ujištěn a jist, že za vyslyšení jejích přání..., si získáte s celou mojí mocí pod Vaší úctyhodnou vládou. Není na tom nic divného, neboť, abych pravdu řekl, miluji ji jako svou manželku a děti a vážím si ji nade všechny statky a nad všechny smrtelné lidi.“¹¹⁵

Je otázkou, zda-li Anežka ve své žádosti předložila návrh řehole vypracovaný sv. Klárou na základě původní řehole Františkovy a doplněný předpisy, dle nichž se řídily sestry u sv. Damiána, anebo zda podala svůj návrh řehole, kterou sama sestavila podle původních pravidel Františka daných sv. Kláře a doplnila je o předpisy augustinské, pokud byly Klárou přijaty. Beran uvádí, že soudě podle třetího listu sv. Kláry, byla sv. Klára autorkou. Vyskočil podotýká, že se jednalo o Františkovu řeholi, která byla tak kratičká, že ji nazývá „malým lístkem“.¹¹⁶

Papež s odpovědí vyčkával. Zvláště Václavův doprovodný dopis ho postavil do těžké situace. Nechtěl potvrdit Anežce, to oč žádala, ale na druhé straně nechtěl si znepřátelit krále Václava I.

¹¹⁴ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 62.

¹¹⁵ POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 52. Citováno podle: *Kodex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, s. 182-183.

¹¹⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 223.

Papež vydal jako odpověď několik listin. Dne 4. dubna jí papež dovolil, aby se směla pětkrát do roka účastnit bohoslužeb a vidět sloužícího kněze, neboť v té době musely být sestry přítomny bohoslužbám v chóru kostela za závěsem, upevněným na mříži, který odděloval klášter od kostelního prostoru, kam byl vstup volný.¹¹⁷

V další listině ze dne 9. dubna 1237 jí povoluje, aby z důvodů velkého mrazu a nepříznivého podnebí směla zprostit sestry některých povinností vyplývajících z řehole.

Ovšem největším úspěchem tohoto jednání bylo povolení nemajetnosti pro klášter na Františku. Tento výsledek byl velkým úspěchem, protože v této době se kurie co nejvíce snažila potlačit naprostou chudobu ženských klášterů.

Papež nechce přistoupit na změnu řehole, a tak na jaře 1238 vypravila Anežka nové poselství, které mělo zaintervenovat ve prospěch návrhu změny řehole. Vyjednáváním byl opět pověřen mistr špitálního bratrstva Albert.

Anežce šlo o to, aby chudoba byla pražskému klášteru potvrzena ve formě zvláštní nezrušitelné výsady, tak jako tomu bylo u konventu sv. Kláry, a tak se rozhodla k úplnému osamostatnění špitálu se všemi jeho statky tak, aby napříště nešlo uplatňovat mínění, že klášter jako majitel špitálu má nárok na statky, které špitál vlastní. Hrozilo nebezpečí odvolání privilegia chudoby vzhledem k tomu, že ani obnovené privilegium Religiosam Vitam nerušilo staršího ustanovení, podle něhož špitál se všemi statky i jejich výnosem náležel klášteru. Anežčina rezignace na špitál je důsledek jednání z roku 1237.

A tak se rok jednání v roce 1237 a definitivní závěr v roce 1238 staly roky založení řádu křižovníků, jednoho z nejstarších řádů v českém království a jediného, který vznikl v Čechách.¹¹⁸

---

¹¹⁷ POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 53.

¹¹⁸ Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křižovníků s červenou hvězdou (1233-1933). Praha: Řád Českých křižovníků, 1933, s. 33.

4. ŘÁD KŘÍŽOVNÍKŮ S ČERVENOU HVĚZDOU V ČECHÁCH

4.1. Počátky řádu

Klášteřu a s ním spojenému špitálu Na Františku 21. března 1234 vydal král Václav I. ochranný a výsadní list. Papež Řehoř IX. pak bullou ze 30. srpna 1234 podřizuje oba kláštery a hospitál přímo Svatému stolci. Anežce zvláště záleželo, na tom, aby její klášter nevlastnil žádný majetek, právě tak, jako to bylo v případě kláštera sv. Kláry. Na výslovné Anežčino přání potvrzuje 4. listopadu 1234 markrabě moravský Přemysl statky, které kdysi Anežce daroval, špitálu a stejně tak královna Konstancie.¹¹⁹

A tak 12. února 1235 vydává královna Konstancie špitálu novou darovací listinu o statcích koupených od německých rytířů a téhož roku král Václav potvrzuje toto věnování z roku 1233. Dne 18. května 1235 potvrdil toto věnování papež Řehoř IX. Anežce a špitálními bratřimi dvěma bulami. První byla zaslána Anežce a sestřím, a druhá mistřovi a hospitálními bratřimi - „rector et fratres hospitales s. Francisci Pragae“.¹²⁰

Špitál, který doposud sídlil na Františku u sv. Haštala se roku 1235 přestěhoval na Poříč ke sv. Petru, kde jej také roku 1236 král Václav I. přijal znovu v ochranu a rozmnožil jeho výsady.¹²¹

Na základě přimluvy a doporučující listiny krále Václava I. Anežce byla v roce 1237 obnovena papežská ochrana a každému ústavu byla dána jeho vlastní protekční listina jako ústupek ze strany papeže.¹²² Anežka doufala, že dosáhne schválení řehole, podle které by klarisky nebyly nuceny mít majetek jako vlastnictví a zdálo se jí vhodné odpoutat se od špitálního majetku.

Tím, že bylo obojí dáno pod papežskou ochranu, se kterou byla spojena imunita a exempce z pravomoci biskupské, je možné, že čekala, že papež schválí i její úplnou rezignaci na špitál jako na majetek, ale to se nestalo, ačkoli v papežské bule již není špitál uváděn jako majetek kláštera.

V Protekční bule ze dne 14. dubna 1237 „Omnipotens Deus přijímá papež řád opětovně pod svou ochranu a prohlašuje jej za ‚ordo canonicus secundum Deum et beati Augustini regulam‘ vyjmenovává a potvrzuje jeho statky, osvobozuje jej od

¹¹⁹ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 48.

¹²⁰ Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křižovníků s červenou hvězdou (1233-1933), cit.dílo (1933), s. 32.

¹²¹ TOMEK, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy, Praha: František Řivnáč, 1881, s. 41.

¹²² BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 69.

papežských desátků, přestup z něho dovoluje jen do přísnějšího řádu, vyjímá jej z pravomoci biskupské, zaručuje svobodnou volbu představeného, ukládá mu roční daň jeden dukát.¹²³

Jak naznačuje vývoj, řád již pokročil ve svém vývoji, ale stále zůstával hmotně závislý na klášteře sv. Františka. A tak v první polovině roku 1238 se pravděpodobně opět špitální mistr Albert vypravil z podnětu Anežky znovu k papeži. Měl se opět snažit přimět papeže, aby schválil řeholi klarisek a dokončil započaté jednání o odloučení špitálu, neboť řád byl stále ještě hmotně závislý na klášteře sv. Františka, protože stále žily společně z jedněch statků, a proto se Anežka výslovně zřekla všech společných statků a příjmů ve prospěch nového řádu.

Listinou z 15. dubna 1238 byla přijata rezignace kláštera klarisek na špitál a papež píše: „Rozmilá v Kristu dcera naše Anežka, vlastní sestra slavného krále českého, jakož i jí poddané služebnice Kristovy v pražském klášteře u sv. Františka z řádu sv. Damiána (klarisky), prosily nás pokorně, aby hospitál sv. Františka, který dosud se všemi právy a vším příslušenstvím od nich byl spravován a apoštolskou Stolicí témuž pražskému klášteru u sv. Františka je přivtělen, aby totiž hospitál ten byl jim odňat, jelikož se ho dobrovolně vzdávají. Nemohouce tedy oslyšeti pokornou žádost naší v Kristu Pánu milé dcery Anežky, přijaly jsme podle otcovské péče a lásky postoupení toto a hospitál ten, k apoštolské Stolici již příslušný, postupujeme vám a nástupcům vašim naší apoštolskou mocí k užívání na věčné časy se vším příslušenstvím.“¹²⁴

„Proto přijavše Vaši svobodnou rezignaci na špitál sv. Františka Pražské diecéze, jenž byl druhdy Vám a skrze Vás vašemu klášteru přiřčen, i na všechna práva a jeho přináležitosti, abyste nemohly býti proti své vůli nuceny v budoucnu přijmout nějaký majetek.“¹²⁵

Zde je jasná formulace „výsady chudoby“. Toto rozhodnutí je vyjádřeno téměř stejnými slovy, kterých bylo použito i k potvrzení výsady dané klášteru sv. Kláry roku 1228. Jak píše Polc, to neznamenal, že by papežské rozhodnutí bylo neměnné. Sám

¹²³ Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křižovníků s červenou hvězdou (1233-1933), cit.dílo (1933), s. 32-33.

¹²⁴ Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křižovníků s červenou hvězdou (1233-1933), cit.dílo (1933), s.33.

¹²⁵ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s.70.

Řehoř IX. změnil své rozhodnutí v případě kláštera v Monteluce, kterému nedlouho potom, co mu tuto výsadu přiznal, vnutil majetek.¹²⁶

4.2. Přijetí augustinské řehole

Tímto osamostatněním se uskutečnilo ustanovení křižovníků jakožto církevního řádu z roku 1237. Papež se rozhodl dát řádu řeholi augustinskou, což se spíše než z vlastního rozhodnutí papežova stalo asi na popud Alberta, který stále setrval v Římě a čekal na další vyřízení Anežčiny žádosti.

Špitální bratrstvo u sv. Františka mělo původně pravidla, které pro ně upravil františkánský provinciál Jan de Piano Carpino.¹²⁷ A tak, když nyní bylo špitální bratrstvo přetvořeno v řád s řeholí sv. Augustina a vyňato z Františkova řádu, bylo třeba i pravidla přepracovat, a tak se zdálo nejvýhodnější, aby tato reforma řádu byla svěřena dominikánům, kteří měli základ své řehole také regulam S. Augustini.

Augustinská řehole je nejznámější řeholí středověku právě díky svému otci a jeho učení. Je to malý soubor pravidel rozdělený, jak poznamenává Bělohlávek, do třiceti dvou hlav s před slovem: „Především, rozmilí bratří, máme milovati Boha, pak bližního, neboť tyto příkazy jsou nám dány jako zásady.“ Všichni jsou si zde rovni před Bohem v lásce. Jako vzor správného řádového jednání se uvádí: „Kárej nepokojné, pozdvihuj klesající, přijímej nemocné, buď trpěliv ke všem.“¹²⁸

Touto řeholí byl řád přidružen k ostatním augustinovským řeholím a svým hospitálnictvím k řádům hospitálním, rytířským, které se dostaly z ciziny do Čech. Křižovníci tak tvořili zvláštní skupinu v řádu sv. Augustina, podobně jako křižovníci francouzští, belgičtí a italské, kteří zcela obdobně vznikli z laických bratrstev a přijali řeholi sv. Augustina i odznak kříže.¹²⁹ A teprve od sedmnáctého století je oficiálně nazýván „Ordo militaris“¹³⁰, rytířský řád.

Toto zařazení vedlo později k mylnému předpokladu, že řád českých křižovníků nevznikl zde v Čechách, ale jako ostatní řády křižovníků byl považován za řád

¹²⁶ POLC, Jaroslav. cit. dílo (1940), s. 53.

¹²⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 237-238. Jan de Piano Carpino byl minoritský provinciál, v té době ještě saský provinciál.

¹²⁸ BĚLOHLÁVEK, Václav. Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou I.-II. Praha: Nákladem řádu Českých křižovníků, 1930, s. 29-31.

¹²⁹ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 84.

¹³⁰ Tento název se objevuje v listině kardinála Harracha z roku 1645 a v papežské listině Inocence X. z r. 1646.

rytířský.¹³¹ Na druhé straně, ukazovalo na to mnohé, už samo jméno křížovníků, křížový odznak, podobný oděv, nošení zbraně a komendové zřízení, a to už od jejich počátku.¹³²

Jak uvádí Svatohor, „byly sice v řádu doby, kdy se - teprve ovšem později od šestnáctého století - živě a houževnatě v něm udržovala podání, jako by první bratři, bojovníci kříže, přišly do Prahy za časů křížových válek z Východu, z Betlema a dokonce oklikou až přes Aquitanii“.¹³³

Tato pověst se ve své době zdála pravděpodobnou, protože, jak již bylo zmíněno, vznik řádu spadal do doby křížáckých výprav a v té době také mnohé takové řády vznikaly, a tak časově nejbližší založení řádu byla pátá křížová výprava za papeže Řehoře IX. (1228-1229).

Důvodem pro tyto smyšlenky byla hlavně situace v 16. století, kdy podle zemského zřízení v Čechách měl být na „věčné časy zachován rozdíl mezi stavem panským a rytířským“¹³⁴ a detailně se prošetřovaly rozdíly mezi jednotlivými rody, a proto se každý snažil vyhledat cokoli, čím by mohl dokázat svou urozenost. Jak píše Bělohlávek, vycházející z Památek archeologických od F. J. Zoubka, tak „mnozí dávní praotcové slavných rodů narodili se v šestnáctém století v Hájkově kronice“.¹³⁵ A tak ani řád křížovníků nezůstal těchto smyšlenek ušetřen.

4.3. Špitální mistr Albert

O přítomnosti domácího „rytířstva“ svědčí mistr špitálního bratrstva Albert (Albrecht) ze staročeského rodu Divišovců, později od roku 1249, podle nově založeného hradu, ze Šternberka.¹³⁶

Anežka měla dle legendy blízké vztahy s rodem Šternberků, kde se zmiňuje, že „pověst o smrti přeslavné panny rozšířila se dosti záhy široko daleko po kraji a došla konečně spolehlivými ústy jakési paní, jménem Školastiky ze Šternberka, manželky Jaroslava ze Šternberka, ušlechtilé mravy i rodem, která pannu Kristovu něžně milovala a oddaně jí sloužila.“¹³⁷ Dále ještě v Legendě vystupuje neteř paní Školastiky stejného jména – „jakási vznešená paní jménem Školastika, žena pana

¹³¹ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 124.

¹³² BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.31.

¹³³ SVATOHOR, P.V. O.C.R. *O českých křížovnících s červenou hvězdou*. Praha: Václav Svatohor, 1927., s.5.

¹³⁴ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.16.

¹³⁵ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.17.

¹³⁶ PALACKÝ, František. *Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě I*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1939, s. 485.

¹³⁷ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 86.

Habarta ze Žerotína v Čechách, ...trpěla dlouho nádorem v levém boku.... A protože se ho žádnými lékařskými prostředky nemohla zbavit, vešedši se svou bábou, paní Školastikou ze Šternberka...do kláštera.“¹³⁸ Další byla paní Ostyrhildis, manželka Jaroslava ze Šternberka.

Bylo zvykem, že všechny hospitální řády měly své příznivce z řad tehdejší šlechty. Kupříkladu johanité měly pány „znaku střely, lva a ostrve“, z nichž někteří z nich k nim také vstupovali. A tak i křížovníci díky svému prvnímu velmistrovovi se dostali do přízně s pány Divišovci, později ze Šternberka.¹³⁹

Albert byl ze šlechtického rodu a Novotný ve svých Dějinách připouští, že byl původně členem řádu německých rytířů. Albert byl hlavním rádcem a pomocníkem Anežky a podle Berana byl také oním převorem, který projednával v Římě záležitosti Anežčiny a pak byl po svém návratu odměněn zvolením za mistra.

Poprvé byl Albert vyslán Anežkou ke kurii do Říma k projednávání žádosti o řeholi a privilegium chudoby v letech 1237 a 1238. Albert byl tím mužem, kterého sám papež pochválil jako muže „rozvážného a prozíravého“.¹⁴⁰

A podle všeho jím i Albert byl. Byl to on, kdo si uvědomoval nebezpečí závislosti na minoritech svatojakubských, kteří se snažili získat klášter pod svůj vliv, neboť dosud mělo špitální bratrstvo životní pravidla od minoritského řádu. A stejně tak jako Anežka, chtěl být i Albert se svým bratrstvem nezávislý na minoritech svatojakubských.

V květnu 1238 získal Albert od papeže dvě výhodné listiny, z nichž ta první z 5. dubna obsahovala obnovení úlev v postech a strohosti oděvu a druhá z 9. dubna dopis papeže Anežce o řeholi. Albert získal pro svůj řád úplné právní a majetkové osamostatnění, neboť lokálně byl špitál oddělen od kláštera klarisek už r. 1235.¹⁴¹

Mistr špitální byl opravdu mužem prozíravým, a tak si zároveň vyžádal, aby vizitace a reformace špitálu byla svěřena dominikánům, kterým bylo dokonce povoleno změnit některá ustanovení saského provinciála minoritského, aby se tak vyhnul vlivu minoritů svatojakubských. Dne 22. dubna 1238 jmenoval papež dva dominikány, převora pražského kláštera a polského provinciála, pod jehož pravomoc tehdy dominikánské kláštery spadaly, za vizitátora křížovníků na pět let.¹⁴²

¹³⁸ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 86.

¹³⁹ BÉLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 45.

¹⁴⁰ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 68.

¹⁴¹ TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy*, Praha: František Řivnáč, 1881, s. 171.

¹⁴² POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 42.

Dne 27. dubna 1238 udělil papež mistru a celému konventu bratří špitálu sv. Františka, jehož vlastnictví se Anežka vzdala, majetkovou samostatnost a uděluje jim privilegium, aby v budoucnu nepodléhali nikomu jinému než římskému papeži. Tím byly definitivně vyjasněny vlastnické vztahy ke špitálu a jeho nadacím.

Jak uvádí Beran, byl to také patrně mistr špitální, který podnítil papeže, aby vyzval českou královnu k rozhojnění přízně vůči špitálu.¹⁴³

4.4. Řád křižovníků

Anežkou založené bratrstvo na sebe vzalo hned od počátku útvar, jak byl tehdy v hospitálnictví rytířských řádů k nám zaveden a byl zde již obvyklý a obecný, ač sám rytířským řádem nebyl. Již zde byli se svými hospitály templáři, johanité,¹⁴⁴ zderazští strážcové Božího hrobu a němečtí rytíři. Podle Bělohlávka si křižovníci zvláště oblíbili johanity, kterým se snažili vyrovnat, jak po zevnějšku, tak i rytířskou ctí.¹⁴⁵ S tím nesouhlasí Vyskočil, který tvrdí, že byly od počátku věrní minoritské řeholi.¹⁴⁶

Bratrstvo přeměněné papežem v řád se po svém osamostatnění tedy řídilo řeholí sv. Augustina. Tato řehole obsahovala základní směrnice života uvnitř i vně bratrstva, a z praxe, jak uvádí V. Bělohlávek, tak „jak byla ve skutečném životě tato dvojí činnost základní řehole augustinské prováděna, vyvinuly se pak vlastní řádové stanovy“. Sestry byly také členy řádu až do roku 1292, kdy byly vydány nejstarší stanovy.¹⁴⁷

Výlučným účelem tohoto domácího řádu v té době bylo „pocestné, chudé a nemocné do hospitálu přijímati a laskavě ošetřovat“ pod heslem „servio-sloužím“¹⁴⁸ a k tomuto účelu byly určeny také všechny statky špitálu. Základ hospitálnictví, byl dán již na Nicejském sněmu roku 325, kde bylo uvedeno, jaké vlastnosti má mít „hospitalarius“, který „dozíral na příbytky, kde se přijímali cizinci a chudí: má býti hovorný, trpělivý, pravověrný, bezúhonný, má bydliti při kostele nebo v hospitéle, podporovati z uloženého jmění nemocné a chudé, vysvobozovati zajaté, hodné

¹⁴³ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 55.

¹⁴⁴ Johanitský neboli maltézský řád byl do Prahy uveden již před rokem 1169 a v rámci své komendy zřídil u malostranského konce mostu přes Vltavu vlastní špitál.

¹⁴⁵ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.18.

¹⁴⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 237-238.

¹⁴⁷ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 34.

¹⁴⁸ SVATOHOR, P.V. O.CR. cit. dílo (1927), s.7.

svobody, a přispívati jim stravou a oděvem.“¹⁴⁹ Na posvátných místech byly zakládány hospice pro poutníky a jejich největší nárůst souvisí právě s křížovými výpravami. Vznikaly hospice jako Paraclitus a hospitály sv. Ducha.

Do roku 1244 nosili bratři i sestry řeholní šat. Od roku 1244 nosily bratři i sestry společné znamení, tzv. *signum hospitalis s. Francisi*, což bylo znamení špitálnictví sv. Františka. Jaké znamení to bylo, se neví, ale dle Bělohávka šlo pravděpodobně o červený kříž, protože byl užíván i jinými hospitálními řády. To trvalo až do roku 1250, kdy získali svůj vlastní znak, který je od té doby odlišoval od jiných řádů.¹⁵⁰

4.5. Křížovníci s červenou hvězdou

A nebyl to nikdo jiný než Anežka, zakladatelka řádu, která dala podnět k rozlišovacímu znaku pro křížovníky. Událo se to v roce 1250, kdy se Anežka obrátila k papeži Inocenci IV. se žádostí o přidělení zvláštního odznaku bratřím špitálu sv. Františka.

Pravděpodobně by to byla udělala již dříve, ale vztahy s kurií nebyly doposud dobré, což bylo způsobeno otázkou rakouskou a jistou kolísavostí české politiky vůči papeži a také sama nepokročila ve své žádosti o přijetí řehole pro svůj klášter. Na počátku roku 1238 vyzval papež Řehoř IX. krále Václava I. ke smíru se svým dávným nepřitelem Fridrichem Rakouským, čímž by se posílila strana proti císaři. Ačkoli papež v dubnu 1238 odmítl žádost Anežky podpořenou přímluvným listem krále Václava, přesto Václav vyhověl žádosti papeže a uzavřel v Pasově dne 27. února 1239 s Fridrichem mír. Naproti tomu, když byl císař Fridrich 20. března stížen církevní klatbou, nedostavil se Václav do Chebu na sněm knížat, který byl kvůli tomu svolán a místo, jak uvádí Beran, bylo vybráno s ohledem na Václava.¹⁵¹

Právě kolísavost krále Václava vůči papeži byla důvodem, proč se papežský zmocněnec Behaim snažil intervenovat u Anežky o přímluvu u Václava. Ta se však stahuje do ústraní a její styk s papežem je tak přerušen. Jediným listem v tomto období byl papežův list z roku 1245, kdy papež sám zasáhl do volby olomouckého biskupa, který byl podezřelý ze sympatií ke straně štaufské a na jeho místo jmenoval Bruna ze Schauenburku, který byl oddaný zájmům kurie. Beran nedává tomuto listu

¹⁴⁹ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 43.

¹⁵⁰ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 43-44.

¹⁵¹ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 95-96.

na rozdíl od Vyskočila, který zde přikládá roli Anežčině zásahu, velkého významu, co se týče Anežky a její intervence.¹⁵²

Právě roku 1250 nastalo jisté obnovení styků s kurií, a tak Anežka, snad aby dodala váhu žádosti špitálního řádu, obrátila se na papeže Inocence IV. a byla vyslyšena, protože papež se snažil zesílit svou pozici v Čechách.¹⁵³

Dne 10. října 1250 nařizuje papež pražskému biskupovi Mikuláši, aby se, uznávali to za vhodné, ve jménu papeže, postaral mistru a bratřím špitálním o vhodný odznak. Výslovně zde papež říká, že se „tak děje na prosby drahé v Kristu Anežky, sestry kláštera sv. Františka, řádu sv. Damiána v Praze“.¹⁵⁴

Biskup Mikuláš vyhovuje tomuto nařízení o dva roky později. Proč mu trvalo dva roky než se rozhodl? Beran se domnívá, že biskup Mikuláš byl v letech 1250-1252 různě zaměstnán politickými problémy, které zasahovaly do církevního života jakým byla volba Filipa ze Sponheimu za biskupa solnohradského, a proto se jednání protáhlo.

Nakonec ale byl znak vybrán a biskup Mikuláš praví, že znak byl vybrán po „poradě s muži prozíravými“, což naznačuje, že Albert se jednání také účastnil a 17. června 1252 slavnostně předal bratřům toto rozpoznávací znamení v klášteře řádu při kostele sv. Petra na Poříčí, který stál tehdy mimo hradby města.¹⁵⁵

V kostele sv. Petra na Poříčí a za přítomnosti opata strahovského Jana I., bratří minoritů a mnohých jiných řeholních osob, předal biskup Mikuláš mistru Albertovi a bratřím špitálu sv. Františka v Praze ustanovovací listinu, dle které dovoluje „všem bratřím jak nynějším, tak budoucím téže řehole a téhož řádu v Čechách, na Moravě a v Polsku“, aby „směli nositi jako zvláštní odznak, červenou hvězdu s křížem na pláštíku a na kápi“¹⁵⁶ svobodně, kdekoliv, aniž by kdo směl proti tomu co namítati nebo jim v tom překážeti“.¹⁵⁷ Pouhý znak nedělá řád řádem rytířským - ordo militaris - teprve až v 17. století se v papežské bule objeví název řádu s přívlastkem militaris, ve smyslu rytířský.¹⁵⁸

¹⁵² BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s.97. Viz též VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVA, Jiřina. cit.dílo (1940), s. 76-77.

¹⁵³ KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001), s. 118. Roku 1250 zemřel v Apulii císař Fridrich II. Tím se mohly Čechy rozhodněji přiklonit k papežské kurii, aniž by se musely obávat ohrožení ze strany císařova bezmocného syna a nástupce, krále Konráda.

¹⁵⁴ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 126.

¹⁵⁵ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 127.

¹⁵⁶ EKERT, František. *Posvátná místa král.hl.města Prahy I., část prvá, Posvátná místa na Hradčanech, Malé Straně a Starém Městě*. Praha: 1883. s. 331.

¹⁵⁷ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 127.

¹⁵⁸ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 35.

Rozlišovacím znamením řádu byl kříž a červená šesticípá hvězda. Polc se na základě formulací papežských listin domnívá, že toto znamení nebylo nové, a že je členové řádu již nějakou dobu užívali, ale že pro nějakou neznámou roztržku si vyžádali prostřednictvím Anežky schválení u papeže.¹⁵⁹

Dle řádového podání byla pro tento znak zvolena hvězda právě na počest řádového mistra Alberta. Hvězda je totiž v erbu rodu Šternberků, ale není šesticípá, nýbrž osmicípá. Původně však snad měl rod ve znaku hvězdu šesticípou. Má připomínat vítězství Jaroslava ze Šternberku nad Mongoly u Olomouce.

Dalším názorem je, že se jedná o hvězdu betlémskou. V ikonografii je šesticípá hvězdička (tvořená jednoduchými překříženými čarami) symbolem Mariina panenství. Na ikonách bývá označována Bohorodička většinou třemi malými hvězdičkami, které symbolizují její panenství při početí Kristově, dále při porodu a její setrvání v panenství až do smrti. Duchovní symbolika hvězdy – Panny Marie – pod křížem by jistě nejvíce odpovídala duchu sv. Anežky.¹⁶⁰

Nynější podoba znaku má plnější tvary, ale podle toho, jak vypadá znak vytesaný na starých řádových hrobkách, šlo původně o tři křížící se přímký. I kříž v tomto znaku měl původně daleko jednodušší provedení.

4.6. Stanovy řádu

Před tím, než se zde křížovníci objevily, byli tu před nimi již četné špitály, které byly ve vlastnictví měst, z nichž některé byly později převzaty pod správu křížovníků. Kromě těchto špitálů zde byly i špitály jiných starších řádů, zvláště tak zvaných hospitálních s řeholí sv. Augustina. Bělohávek usuzuje, že, jak se zdá, od nich převzali křížovníci při svém domácím založení celý hospitální způsob i řád.¹⁶¹

Tomuto nasvědčuje původní útvar českého řádu s mistrem, komendátory a komendami, jak to vyplývá ze zpráv od dvou apoštolských vizitátorů ustanovených z Říma, kteří ustanovily jakési nejstarší stanovy (Statuta ordinis). Dne 27. června 1292 je sepsali míšeňský probošt Julius Bernhardus a opat sedlického kláštera bratr Heidenricus. Jako pravidlo řádového chování a jednání nařídili, aby tato statuta byla

¹⁵⁹ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 42.

¹⁶⁰ POSPÍŠILOVÁ, S.M. Ludmila, OSF.cit.dílo. (2003), s. 49.

¹⁶¹ Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křížovníků s červenou hvězdou (1233-1933), cit. dílo (1933), s. 66.

čtena při měsíčních kapitulách, aby se nikdo nemohl vymlouvat, že je nezná. Jasně z nich vyplývá účel řádu přijímat chudé a nemocné a laskavě je ošetřovat.¹⁶²

Bratrstvo se skládalo z bratrů, kteří složili sliby, ale nebyli vysvěcení z bratrů kněží. V pražském hospitálu měli být tři nebo čtyři kněží, ačkoli, jak Bělohlávek připouští, jich zde bylo spíše méně, neboť ve stanovách je určeno, že se má jejich počet zvýšit. Úkolem kněží bylo konat bohoslužby a posluhovat svátostmi. Bratrům nebylo dovoleno jinde než v klášteře přijímat jídlo či pití, byl jim přesně stanoven počátek čtyřicetidenního postu a měli zakázáno dělat jakékoli dluhy. Řádový oděv není z této doby konkrétně znám, ale uvádí se, že bratři dostávali jeden oblek ročně a skládal se asi z kutny a pro jízdu na koni byl určen kratší pláštík. Oficiálové si mohou na cestu vzít tupý meč, který musí po návratu vrátit.¹⁶³

Tento řád spravoval špitály pro chudé a současně kostely. Mistr, komendátoři a provizorové měli za povinnost obstarávat všechny potřeby bratrů, aby tak bratři nemohli nic vlastnit.

Jak uvádí Ekert, v čele stál mistr (magister) a jemu byli podřízeni představení všech přivtělených špitálů, zvolení dle stanov, kteří se nazývali buď převorové (prior) nebo probošti - na Hoře sv. Hypolita, na Chlumu Mariánském anebo komendátoři a pouze představený špitálu ve Vratislavi, který dohlížel na slezské špitály a představený špitálu v Chebu se nazývali mistři. Nejvyšší mistr měl právo provázet krále v zemi se šesti koni a za hranicemi s osmi koni. Roku 1381 požíval řád takové vážnosti, že nejvyšší mistr prý zaujímal čtvrté místo po králi. Dále zde byly řádové officiales, mezi nimiž je často zmiňován klíčník (claviger).¹⁶⁴

Ve špitálu sv. Františka byl po nejvyšším mistru (poprvé se toto pojmenování uvádí až roku 1305, do té doby jen mistr) převor a po něm již zmíněný klíčník.

Mimo bratrů jsou v řádu krátce i řádové sestry (rok 1244 ve Stříbře) pod vedením své mistryně (magistra), která podléhá mistru řádu a ten má přispívat na potřeby sester. Sestry měly přiděleno své oddělení, svůj konvent a službu. Sestry nesměly být posílány do jiných hospitálů bez svolení vizitátorů. Byli si s bratry rovny.

---

¹⁶² BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.32.

¹⁶³ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.33.

¹⁶⁴ EKERT, František. cit. dílo (1883), s. 333.

Tato statuta také zmiňují zákaz dalšího přijímání sester do řádu. Sestry, které již zde byli, zde mohly zůstat na dožití. Bělohlávek zmiňuje ještě pět sester v Chebu v roce 1311.¹⁶⁵

Všechny členy řádu spojují nejen statuta, ale i tentýž oděv označený křížem, stejný „pokrm i nápoj“.¹⁶⁶ Řád byl podřízen přímo apoštolskému stolci.

4.7. Expanze řádu za života sv. Anežky

Až do roku 1252, tedy plných sedmnáct let, měl řád své sídlo u kostela sv. Petra na Poříčí. Místo u kostela sv. Petra již patrně nevyhovovalo nyní již mnohem rozšířenější činnosti křížovníků, a tak měl být špitál přenesen do vnitřního města.

Dne 26. května 1252 byl položen základ ke stavbě nového špitálu vedle Pražského mostu s kostelem sv. Ducha u paty Juditina kamenného mostu, do kterého brzy nato přenesl řád své sídlo i špitál. Anežka asi opět nesla největší díl nákladů na stavbu, a tak na vděčnou upomínku svého původu od kláštera si i tento špitál zachoval název špitál sv. Františka. Odtud se nová řehole nazývala „řádem křížovníků s červenou hvězdou špitálu sv. Františka vedle mosta v Praze (in pede, latere, capite pontis)“.¹⁶⁷

Z malého bratrstva se stává velký řád, jehož majetek už není jen kostel sv. Petra od královny Konstancie a ves Rakšice věnovaná markrabětem Přemyslem. Křížovníci se začali postupně rozrůstat do jiných měst a také za hranice České země. Už za mistrovství Alberta byl řád uveden do Slezska.

Za touto expanzí stál vliv sv. Anežky, jejíž působení na sourozence a jiné členy rodu bylo významné. Královské listy mluví o mnohých jejích přímluvách. Zvláště král Václav I. kvůli ní, jak píše Bělohlávek, „svou přízní zahrnoval křížovníky a ,zvláště hospitál sv. Františka chceme v hojnější přízni chovati z toho již důvodu, že nejmilejší sestra naše Anežka, Kristova služebnice, byla toho hospitálu nejprvnější rozmnožitelkou i zakladatelkou.“ - list z 6. 4. 1253.¹⁶⁸

Tomek poukázal na to, že další z příčin rozrůstání řádu byla také královská péče o soudobé veřejné chudinství. „V privilegii krále Václava nachází se důležité

¹⁶⁵ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 34.

¹⁶⁶ Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křížovníků s červenou hvězdou (1233-1933), cit.dílo (1933), s. 69.

¹⁶⁷ EKERT, František. cit. dílo (1883), s. 331. Poloha u mostu nebyla náhodná, k lokalizaci středověkých špitálů u řeky vedly racionální důvody hygienické a navíc strategická poloha umožnila být nejenom k dispozici na komunikačně nejfrekventovanějším místě, ale také mít zisk z výběru mostního. Viz SVOBODNÝ, Petr - HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Pražské špitály a nemocnice. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1999, s. 12

¹⁶⁸ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 51.

ustanovení, že se svobody, udělené špitálu sv. Františka, mají vztahovati nejen zároveň na špitály ve Stříbře a v Mostu, k němu již tehdaž přivtělené, nýbrž i na jiné špitály, které by ještě budoucně byly k němu přivtěleny, jakož i na kostely a statky, kterých by nabyl v budoucnosti.“¹⁶⁹ Z toho je zřejmé, že úmyslem zakladatelů bylo hned od počátku spojit dosavadní starší špitály v co největším počtu pod jednotnou správu a vytvořit tak centrálně řízený celek s jednotným účelem.¹⁷⁰

Taktéž, jak píše Bělohlávek, odvolávajíc se na Tomka a Novotného, panovníkům záleželo na veřejném chudinství také z důvodů politických a správních. Záleželo jim na tom, aby péče o chudinství byla pokud možno soustředěna pod jednou vrchní špitální správou, a někde také na tom, jak se to stalo v případě připojení chebského špitálu k pražskému za vlády Přemysla Otakara II., aby Chebsko bylo tímto způsobem více připoutáno k české koruně.¹⁷¹

Správy se ujal pražský špitál, neboť jeho vedení bylo v té době natolik úspěšné, že se pod jeho správu dostaly další mimopražské špitály v Mostě, Stříbře, a později v Chebu. Tímto spojením začíná další vývoj řádového hospitálnictví.

Tak se k původnímu ústavu, zařízenému a podle všeho vedenému pro všechny chudé či pocestné, přidružují se městské špitály, jejichž zaměření bývalo podle původního založení užší, a to především pro chudé a nemocné města, ve kterém se špitál nacházel. Jiní příchozí se neodmítali, ovšem jen potud, pokud stačilo místo.

Tyto místní špitály měly ve středověku každý své bratrstvo se zvláštními stanovami a někdy také i místní majetkovou správu spolu s dohledem na ni. Obyčejně byly, stejně jako tomu bylo u kostela sv. Petra, budovány mimo hradby na předměstích, jelikož se města kvůli bezpečnosti zavírala na dané znamení zvonem večer a tak by pozdní cizí příchozí zůstali bez útulku.

Přičleněním takového městského hospitálu k pražskému ústředí bylo nutné trvale upravit vzájemný poměr. Obyčejně se to dělo tak, že členové bratrstva vstoupili jako členové do řádu a byla jim i nadále ponechána služba v připojeném hospitálu, ale pod ústředním dozorem.

Za hranicemi se řád uchytil ve Slezsku, a to díky stykům sv. Anežky s její sestrou Annou Lehnickou. Annin manžel Jindřich II. Pobožný zamýšlel založit špitál ve Vratislavi, který zamýšlel odevzdat křižovníkům, ale byl zabit roku 1241 u Lehnice

¹⁶⁹ TOMEK, Václav Vladivoj. cit. dílo (1881), s. 460.

¹⁷⁰ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 52.

¹⁷¹ Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křižovníků s červenou hvězdou (1233-1933), cit. dílo (1933), s. 68.

v boji s Tatary, a tak po jeho smrti Anna po poradě se svými dětmi odevzdala několik domů na levém oderském břehu v okolí kostela sv. apoštola Matěje klášterům křižovníků.¹⁷² Anna povolala křižovníky do Vratislavi a pověřila je správou hospitálu u sv. Alžběty s duchovní správou při vévodském kostele sv. Matěje.

Stejně tak jako v Čechách, i zde se křižovníci ukázali být potřebným humanitním činitelem a zřídili v krátkém čase hospitály a fary v předních městech Slezska jako v Boleslavci, Lehnici, Zembici, Svídnici. Dostali povolení, aby v lesnaté krajině na hranicích polských založili věnec osad s městem Klučborkem /Kreuzburg/. Osady kolem Klučborku jako Kojakovice, Kraskov, Kunov, Kočanovice jsou založeny křižovníky a osazeny slovanským obyvatelstvem. Vratislavský klášter přijal odznak hvězdy a kříže a stal se východiskem pro další šíření křižovníků ve Slezsku, a odtud postupoval dále do Polska.

Z Vratislavi byli posláni křižovníci do Polska (Kujavska) a založili špitály v Inovraclavi a Brzesci Kujavském, jež přes tři sta let řídili. Koncem šestnáctého století o nich mizí veškeré zprávy. Těmto všem českým, slezským i polským křižovníkům stál v čele generální mistr se sídlem v Praze. Jeho pravomoci podléhal mistr vratislavský i představení špitálů v Polsku.

Za doby mistrovství Alberta (1237-1248) byl k řádu připojen roku 1240 první špitál na Hoře sv. Hypolita (Pöltzenberg) a špitál Všech Svatých ve Stříbře roku 1243, kdy byl řádu odevzdán farní kostel s podacím právem a dalšími právy k „podpoře bratří a nemocných hospitálu“, jak vyplývá z listiny krále Václava¹⁷³, který vystavěl původně při kostele sv. Jakuba v Kladrubech z vlastních prostředků měšťan bratr Oldřich, ale z králova nařízení a kvůli stížnostem města Kladrub, byl přenesen do Stříbra.¹⁷⁴

Za jeho nástupce Konráda, zvaného Šváb (1248-1260) došlo k dalšímu zvelebení a rozšíření řádu. Dalším špitálem, jak uvádí Ekert, který byl pravděpodobně připojen k řádu křižovníků, byl pravděpodobně ten v Mostě roku 1253.¹⁷⁵ Bělohávek uvádí, že se neví zcela přesně, kdy byl řádu odevzdán, neboť zakládací listina shořela při požáru mosteckého špitálu roku 1639. Ale ve velké

¹⁷² BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.45.

¹⁷³ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s.47.

¹⁷⁴ In Řád křižovníků s červenou hvězdou [on-line]. [citováno dne 10.května 2006]. URL: <<http://www.kronika-obce.wz.cz/II,II%20rad.htm> <http://www.kronika-obce.wz.cz/II,II%20rad.htm>>.

¹⁷⁵ EKERT, František. cit. dílo (1883), s. 333.

stvrzovací listině krále Václava I. potvrzuje křižovníkům vedle hospitálu ve Stříbře i hospitál v Mostě, tedy roku 1243.¹⁷⁶

Za třetího mistra řádu Merbota (1260-1276) (Merkot, Mercotonijs, Mercoto), rodem Slezana z Ratiboři přibyl do majetku řádu hospitál v Chebu. Po požáru starého hospitálu byl na náklady řádu vystavěn nový.

Merbot stojí o další expanzi řádu do Slezska, neboť tam začal získávat pozemky ať už koupí či darem a ukázal se jako znamenitý zakladatel osad. Sám pocházel ze Slezska a jak píše Bělohlávek „dostal od vévody Jindřicha Pobožného dovolení osídliti onu krajinu podle německého práva, které poskytovalo osadnictvu nejvyšších výhod, mýtil lesy, zakládal osady, uprostřed nichž bylo již zmíněné trhoviště Kluczborek.“¹⁷⁷

Za mistra zvaného Oto Sas (1278-1282) zažila Česká země krutou bídu kvůli vpádu Braniborů, která poznamenala i samotný řád. K bídě se pak roku 1282 připojil i mor. Poté se klášter a špitál díky své pozici staly na nějaký čas pevnostmi v bojích proti Korutanům.

Podle křižovnické řádové tradice občas, když jí to přísná klauzura dovolila, navštěvovala sv. Anežka špitál i klášter křižovníků u Juditina mostu. Jak praví tato tradice, Anežka zde měla dokonce svou celu, kde občas pobývala.

Při veliké rozsáhlosti statků řádu domohli se křižovníci rozličných svobod a výsad. Byli vyňati z cizí pravomoci a od roku 1269 zbaveni ode všech mýt a platů celních.¹⁷⁸

Řád se potom nejvíce rozrůstal za vlády Karla IV. a sehrál významnou roli při obnově pražského arcibiskupství. Většina společenství, kromě pražského, zanikla za husitských válek.

---

¹⁷⁶ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 47.

¹⁷⁷ BĚLOHLÁVEK, Václav. cit. dílo (1930), s. 39.

¹⁷⁸ EKERT, František. cit. dílo (1883), s. 333.

5. ZÍSKÁNÍ ŘEHOLE

5.1. Další boj o řeholi

5.1.1. Pokračování snahy o změnu řehole za Řehoře IX.

Poté, co se Anežka roku 1238 definitivně vzdala špitálu majetku ve prospěch špitálního bratrstva, dále bojovala o získání řehole. Tím, že odevzdala špitál bratrstvu, zbavila se veškerého majetku i příjmů.

Minoritům nebylo po chuti starat se o chudé klarisky, a to zvláště v Praze, když Anežka navíc neuznávala jejich kompetence. Začal tak boj minoritů proti povinnosti starat se o klarisky, který byl vyřízen až roku 1260.¹⁷⁹

Po přijetí Anežčiny rezignace na špitál setrval dále v Římě a čekal na papežovo vyjádření ohledně řehole, o kterou Anežka papeže žádala. Řehole, kterou Anežka předložila papeži, obsahovala životní pravidla, která dal sv. František sv. Kláře pro ustavení kláštera u sv. Damiána dne 22. dubna 1212, a které byly ústně schváleny papežem Inocencem kolem roku 1215 a několik kapitol z řehole řádu sv. Damiána, tedy hugolínských institucí daných sv. Kláře roku 1219 a schválených papežem Honoriem III.¹⁸⁰

Řádový mistr Albert po své návratu do Prahy předal Anežce papežskou bulu ze dne 11. května téhož roku. Papež se v první části buly zmiňuje o lístku a jak uvádí Beran, „bylo to tedy něco nového, co mělo být schváleno a co nebylo řeholí ‚Hugolínskou‘, papežem už dříve do Prahy poslanou, ale co obsahovalo vedle formule sv. Františka ještě několik kapitol z řehole sester od sv. Damiana“. Zde vyvrací názor Vyskočila, který se domnívá, že šlo o některé obvyklé observance Chudých paní u sv. Damiána v Assisi. Byly to tedy jen „prováděcí nařízení“¹⁸¹ k Františkově řeholi.¹⁸²

V bule se mluví o reguli, podle které Anežka skládala profesi, ovšem která nebyla papežem schválena. Tato regule, ač neschválena, byla poslána Anežce sv. Klárou a na ní Anežka skládala sliby. A tu také poslala Anežka papeži ke schválení.

Papež adresuje Anežce list datovaný 9. května 1238 a píše v něm: „Anežce, služce Kristově a přeslavné panně a mezi ženami požehnané. Radost andělům a obráceným k Pánu uším rozmnožením zbožností, jak pevně věříme, vzešlo z toho, že ty opovrhnuvši královským šatem, přijala jsi šat chudoby, abys dosáhla toho, co

¹⁷⁹ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 83.

¹⁸⁰ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 104.

¹⁸¹ Text pravidel se nezachoval.

¹⁸² BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s.72. Viz též VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 224.

věčný král následovníkům přislíbil...“¹⁸³ Už tímto úvodem připravuje papež Anežku na zamítavou odpověď a v dalším listu datovaném 11. května 1238 dále píše: „My však poradivše se svým rozumem z různých důvodů jsme neviděli, že by bylo vhodné, abychom ji (tvoji žádost) uvedli k milosti uskutečnění.“¹⁸⁴

Papež tak po poradě s rozumem uvažoval prakticky, což bylo v rozporu s tím, co Anežka s Klárou požadovaly. Papež je často uváděn jako příznivce františkánů, ale na druhé straně uvažoval reálně v souvislosti s praktickými potřebami sester. A s problémem, že Anežka skládala sliby na jinou řeholi než byla ta daná jí papežem, se papež také vypořádal s odůvodněním, že nezná sice všechny podrobnosti o Františkově řeholi, a i když se jí zavázala zachovávat, tak ji papež od jejího závazku dispensuje, protože nebyla schválena Svatým stolcem a ani Klára ani její sestry ji nezachovávají. K odpovědi přikládá znění řehole, která má být zachovávána v pražském klášteře.¹⁸⁵

Snaha Anežky o získání řehole vyšla naprázdno. Po 11. květnu, kdy papež ukládá sestrám řeholi, kde není ani zmínky o předchozích postních úlevách, které jim papež povolil, nastává pro Anežku komplikovaná situace a navíc v prosinci roku 1238 na Anežčinu žádost nezmírňuje posty, ale zavazuje je ještě jednou k řeholi, kterou jim poslal. Od této listiny až na jednu z roku 1239, kdy se Anežka obrací na papeže s prosbou týkající se jejího rádce Konráda z Wormsu, to bylo pravděpodobně poslední rozhodnutí papeže Řehoře IX. týkající se kláštera.

Doba nebyla příliš nakloněna Anežčiným snahám o potvrzení řehole. Střední Evropa byla ohrožena vpádem Tatarů a sedisvakance na papežském stolci znemožňovaly jakékoli jednání.¹⁸⁶ Navíc odmítnutí papeže Řehoře IX. bylo natolik určité, že se Anežka neodvažovala dále snažit o změnu institucí.¹⁸⁷

Mezitím se Anežka se sestrami snažila přijmout hugolínskou řeholi. Roku 1241 po smrti papeže Řehoře IX. začala Anežka pomýšlet na novou žádost o řeholi, kterou by mohla předložit jeho nástupci. Rádcem v přípravě žádosti jí byl Konrád z Wormsu.

¹⁸³ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 229.

¹⁸⁴ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 74.

¹⁸⁵ POLC, Jaroslav. cit. dílo (1940), s. 58. Text řehole-„Regula data dominum Gregorium“ se do Prahy nikdy nedostal. Originál se nyní nachází ve Státním archivu v Tridentu. Jedná se o „hugolínskou řeholi“ sestavenou Řehořem IX. Ukládá v ní zachovávání řehole sv. Benedikta, ale upravené pro potřeby klarisek. Jistým vysvětlením, proč se text k Anežce nedostal je, že už jí byla ona pravidla známá.

¹⁸⁶ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 95-96.

¹⁸⁷ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 61.

5.1.2. Boj o řeholi za Inocence IV.

Dne 25. června 1243 byl papežem zvolen Janovan Inocenc IV. (1243-1254). Beran¹⁸⁸ a Novotný¹⁸⁹ píše, že Anežka ho téhož roku, když zpráva o jeho volbě došla do Prahy, znovu požádala nikoli o změnu, ale o přizpůsobení řehole. Chtěla především, aby v doposud platné Hugolínově řeholi byla vytěsněna slova o řeholi sv. Benedikta, neboť nebylo možné zachovávat dvě řehole - benediktinskou a františkánskou. Dále žádala, aby do řehole byly pojaty zvláštní výjimky, které dosud nebyly povoleny a navíc žádala o papežskou ochranu proti minoritům svatojakubským.¹⁹⁰

Papež odpověděl velmi rychle, a to 23. listopadu 1243. Jeho odpověď vydaná 13. listopadu byla zamítavá. Pro něj byla rozhodující bula jeho předchůdce Řehoře IX. z 11. května 1238. Jak uvádí Beran, papež Innocenc IV. byl právník. Uvádí se, že byl velkým příznivcem mendikantů a navíc vliv krále Václava pro něj nyní nebyl natolik důležitý. Vyhověl Anežce v žádosti týkající se postů a oděvu a také udělil výsadu, že sestry nemohou být od nikoho poháněny k církevním soudům na základě nějakých apoštolských listin, pokud by v nich nebyl výslovně zmíněn řád klarisek. Druhou částí Innocencovy listiny je doslovná reprodukce druhé části buly Řehoře IX. z 11. května 1238. Inocenc IV. dává taktéž ve své bule zvláštní fakultu zpovědníku sester, aby ten tak mohl dávat sestrám rozhřešení z přestupků proti řeholi.¹⁹¹

Papež správně předpokládal, že se všechny sestry nebudou chtít podřítit benediktinské řeholi, a tak dodatečně prohlásil bulou z 21. srpna 1244, že jeptišky mají následovat řeholi sv. Benedikta jen co se týkalo slibů chudoby, čistoty a poslušnosti a opakuje znovu všechny důvody, které uvedl ve své bule *In divii timore monimus* ze 13. listopadu 1243. Zde vysvětluje zmínku o benediktinské řeholi: „Aby se pro ni, poněvadž je jednou z hlavních schválených řeholí, váš řád stal hodnověrným.“ Zde poukazuje na ustanovení IV. Lateránského koncilu o nových řádech.¹⁹² Současně s touto bulou vydal papež ještě další listinu. V ní s ohledem na chladné podnebí, mění některá postní pravidla.

¹⁸⁸ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 83.

¹⁸⁹ NOVOTNÝ, Václav. cit.dílo (1928), s. 763.

¹⁹⁰ KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001), s. 115.

¹⁹¹ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s.84-86.

¹⁹² POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 62.

Konventy klarisek ale stále nebyly spokojeny. Námitky proti tomu, že sestry řádu sv. Františka jsou nuceny žít podle řehole sv. Benedikta se ozývaly nejen z pražského kláštera sv. Františka, ale i z jiných klášterů. Proto se papež rozhodl vnést do řádu právní jednotu.

13. listopadu 1245 potvrdil papež bulou *Solet annuere* znovu platnost hugolínských institucí z roku 1219 spolu s dalšími změnami z roku 1228 a s poukazem na řeholi sv. Benedikta, které nazývá *regula S. Damiani*. To však nebylo to, oč sestry žádaly, a tak se ozývá stále větší snaha po idealismu sv. Františka. Sestry chtějí, aby v řeholních pravidlech byl jasně vyjádřen františkánský původ řádu, neboť až dosud v ní nebylo ani jediné zmínky.¹⁹³

Situace ale nebyla pro papeže tak jednoduchá. Ještě před zveřejněním buly byl 23. srpna nucen vysvětlovat sestráům v klášteře v Pamploně, že řehole sv. Benedikta je pro ně závazná.

Aby předešel podobným problémům, vydal tedy 6. srpna 1247 novou upravenou řeholi, ve které byly hugolínské instituce sice obsaženy, ale pozměněny v oněch článcích a bodech, proti nimž se ozýval největší odpor. Bulou *Cum Omnis vera Religio* povoluje ženskému františkánskému řádu řeholi sv. Františka. Vypustil zde zmínku o benediktinské řeholi a její závaznosti a výslovně praví, že řehole odpovídá řeholi sv. Františka, zejména vzhledem ke třem základním slibům poslušnosti, chudoby a čistoty, které musí sestry výslovně slibovat. Navíc nová řehole dovoľovala sestráům společný majetek, což bylo něco, s čím nemohly souhlasit. Podstatnou změnou bylo to, že řád klarisek byl dán pod vedení minoritů, jejichž generálu a provinciálním ministrům byla svěřena péče o všechny kláštery a všechny komunity jim byly podrobeny. Potvrzovaly konventem zvolenou abatyši, bylo jim uděleno též právo, které doposud bylo vyhrazené jen papeži, a to povolovat vstup do ženských klášterů klarisek.

Také právo vizitace, reformace a nápravy konventů bylo přičteno minoritům a jen oni mohli zpovídat a udělovat svátosti. V případě, že nechtěli bydlet při ženských klášterech, pak jim generál a provinciál byli povinni určit k udělení svátostí kaplany. Tato pravidla pouze prohloubila napětí mezi Anežkou a klášteřem na jedné straně a minority na straně druhé.¹⁹⁴

---

¹⁹³ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 88-89. Viz též POLC, Jaroslav.cit. dílo (1940), s. 62.

¹⁹⁴ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 89.

Jak zmiňuje Beran, tato nová řehole byla sice v klášteřích zavedena, ale ze starých klášterů ji přijaly pouze některé.¹⁹⁵ V Praze, jak píše Vyskočil se nic nezměnilo a dále zůstaly platné Hugolínovy instituce.¹⁹⁶

Jak uvádí Votočková, tento dualismus v pravidlech, kterého se právem obával papež Řehoř IX., a proto odmítl Anežčin návrh, přece jen nastal.¹⁹⁷

5.2. Konečné vítězství sv. Kláry

Anežka se v duchu sv. Kláry a sv. Františka cítila povinna plnit a zachovávat příkaz naprosté chudoby. Byla o tom zcela přesvědčena a zodpovědná před Bohem, „jenž jí toto poslání dal, příkaz ten uskutečňovat. Sv. Klára ji slovem i příkladem v této neochvějnosti utvrzovala.“¹⁹⁸

A tak, ačkoli Anežka přijala hugolínskou řeholi, která jí byla papeži Řehořem IX. a Innocencem IV. předeepsána, přesto stále dál žila podle privilegia chudoby. Naděje pro změnu řehole se objevila, když se nedaleko Assisi ubytoval s papežským dvorem kardinál Rainald de Segni, který byl velkým příznivcem minoritů, zvláště mendikantů a velkým obdivovatelem františkánských ideálů.¹⁹⁹

Sv. Klára byla v té době, roku 1252, již velmi nemocná, a tak, jakmile se kardinál dozvěděl o její nemoci, přišel ji navštívit. Sv. Klára se na něj obrátila s žádostí o změnu řehole, aby, ještě než zemře, získala její schválení. Kardinál ji poté, co mu ji předložila dne 16. září 1252 schválil. Papež Inocenc IV. se stále bránil toto schválení potvrdit. Sám vydal svoji řeholi platnou pro klarisky a nyní se mu nechtělo schvalovat něco, co již několikrát před tím zamítl.

V létě roku 1253 přijel papež Inocenc IV. do Perugie a navštívil i sv. Kláru, která mu opět přednesla svou žádost o řeholi. Zpočátku se zdráhal Kláře řeholi potvrdit a učinil to až dva dny před její smrtí.

A tak dostala dne 9. srpna potvrzení řehole, o kterou tak dlouho usilovala. Jak píše Vyskočil: „Při této návštěvě podařilo se umírající bojovnici idealismu Františkova dosíci schválení řehole s datem v Assisi 9. srpna r. 1253. Obdrževši tuto

¹⁹⁵ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 89.

¹⁹⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 239.

¹⁹⁷ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 64.

¹⁹⁸ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 95.

¹⁹⁹ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 99.

trofej vítězství, umírá dva dny po schválení 11. srpna 1253.²⁰⁰ „Této (buly) Klára se dotkla a jí políbila vroucně vícekrát a na několika místech.“²⁰¹

Klára zemřela v kruhu svých sester jako první žena, která v dějinách křesťanství napsala řeholi pro ženský řád. Byla pohřbena v kostelíku sv. Jiří, kde byl pohřben i sv. František, než bylo jeho tělo přeneseno do nově zbudované baziliky sv. Františka. Za pět let po její smrti byl tento kostelík vestavěn do nové baziliky svaté Kláry, kde její tělo spočívá dodnes.²⁰²

Když Klára umírala, cítila, že umírá s pocitem, že řehole, kterou sama napsala, a která odpovídala františkánským ideálům a stanovila s „neúprosnou přísností ideální požadavek řádu: Sestry nepřijmou nic do svého vlastnictví - nihil sibi appropriant - ani dům, ani klášter, ani nic jiného, ale budou putovat po tomto světě jako hosté a příchozí, sloužíce Pánu v chudobě a pokoře.“²⁰³

Ještě před svou smrtí poslala Klára Anežce list. Je to poslední list Anežce, list na rozloučenou. Klára se zde obrací k „paní Anežce“, kterou nazývá „polovicí duše své“ a „obzvláštní schránkou svého srdečného milování“, a ještě ji jmenuje „nejjasnější královnou a manželkou Beránka věčného krále“ a „předrahou svou matkou a zároveň dcerou, nade všechny jiné obzvláště milovanou“.²⁰⁴ Nehovoří zde, jako tomu bylo v předchozích třech listech, o františkánských ideálech a řeholi, ale o své a Anežčině duši, jejich kontemplaci a mystickém spojení s Kristem. Dopis byl psán pravděpodobně v létě, v posledních měsících jejího života.

Anežka tak ztratila svou učitelku a duchovní sestru, která jí byla oporou a velkým vzorem.

5.3. Schválení řehole pro Anežčin klášter

Tato řehole byla schválena zatím pouze pro klášter sv. Damiána, nikoli pro všechny kláštery klarisek. Papež schválil řeholi jako útěchu pro sv. Kláru v jejích posledních dnech.

V řeholi učinil papež velké ústupky - sestry nemohly mít vlastnictví nějakého majetku, o klášter se museli starat bratři almužníci, zdrojem příjmů mohlo být to, co

²⁰⁰ Originál buly byl nalezen roku 1893 ukrytý v jejích šatech v klášteře Sta. Chiara v Assisi

²⁰¹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s.241.

²⁰² Životopis sv. Kláry. In *Františkánské prameny*. Redaktor Jiří Bonaventura Štivar, OFMCap. [on-line]. [citováno 30. března 2006]. URL: <<http://www.c-box.cz/plzen.ofm/literatura.html>>.

²⁰³ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 100.

²⁰⁴ KYBAL, Vlastimil. cit. dílo (2001), s. 221-222.

si sestry přivydělaly vlastní prací, a jak praví Beran, nehodlal je papež Inocenc IV. rozšířit i na jiné kláštery.²⁰⁵

Podle Legendy Klára sama Anežce odevzdala řeholi schválenou Inocencem IV., ale asi jí ji Klára poslala, čemuž nasvědčuje to, že před svou smrtí ji poslala svůj poslední list. „Když pak se dověděla o podivuhodné svatosti Anežčině svatá panna Klára, radujíc se, že se jí dostalo plodu z kmene tak vznešeného, blahořečila Nejvyššímu a, plna mateřské lásky a úcty, psala jí několikrát, aby ji utvrdila v jejím předsevzetí a jako znamení dědické poslušnosti své jí poslala...řeholi, kterou Anežka pokorně přijala.“²⁰⁶

Až po pěti letech se privilegia této řehole dostává klášteru chudých paní v Panso, a to dne 23. října 1259. Jak píše Vyskočil, teprve případ kláštera v Panso dodal Anežce odvahy a ihned se obrátila k papeži Alexandru IV. s žádostí o totéž privilegium. Anežka podle listiny obdržela toto privilegium o dva roky dříve než klášter ve Vratislavi. Papež jí posílá bulu schvalující minoritkou řeholi z roku 1223 a řeholi sv. Kláry z roku 1253, „Solet annuere Sedes“ datovanou v Anagni dne 4. května 1260.²⁰⁷

Legenda říká: „Řeholi tu pokorně přijala a od blahé paměti Alexandra Čtvrtého papeže dosáhla ještě zvláštního schválení jejího pro sebe a pro sestry kláštera svého na věčné časy.“²⁰⁸

5.4. Nová řehole a boj s minority od sv. Jakuba

Rok 1260 tak znamenal pro Anežku konečné vítězství v boji o řeholi. Jak píše Vyskočil: „Tak měla Anežka vybojovány assiské ideály, měla české Assisi u sv. Františka v Praze. Ale ještě jí nastal po smrti Klářině jiný boj o chudobu a assiské ideály. Nyní jí nastal boj po smrti duchovní matky a prvorozené duchovní dcery Františkovy, a to boj - s pražskými minority.“

Po obdržení řehole v duchu františkánských ideálů, potřebovala Anežka také „obětavé a chudobou Františkovou nadšené bratry“.²⁰⁹ Ale podporu bratří potřebovaly všechny kláštery klarisek, které chtěly žít v naprosté chudobě.

²⁰⁵ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 103.

²⁰⁶ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 45.

²⁰⁷ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 242.

²⁰⁸ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s. 45.

²⁰⁹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 245.

Po smrti sv. Kláry se rozpoutal spor mezi bratry a klarisky. Dokud ještě Klára žila, byly s ohledem na ni a na situaci tyto problémy nevyhrocené, ale když zemřela a další kláštery začaly žádat o změnu řehole, bratři se začali bouřit.²¹⁰

Stejně tak jako ostatní bratři, ani minorité od sv. Jakuba neměli zájem na tom, aby Anežka dosáhla schválení řehole, spíše naopak. Bratři u sv. Jakuba patřili k méně přísnému směru na rozdíl od rigoróznějších bratří Na Františku, odkud volněji smýšlející bratři odcházeli ke sv. Jakubu a tak mezi oběma kláštery postupně vznikalo určité napětí. Potíže tam byly již od počátku²¹¹, ale nyní dochází k jejich vyhocení. Ono napětí mezi Anežkou a provinciální kapitulou je dosvědčeno už provinciální kapitulou v roce 1241.

Pražští minorité sledovali s pozorností boj Anežky za schválení řehole, která by zabezpečila řádu chudobu, „ale u generála řádu spíše usilovali o zmaření Anežčiných snah, než aby je podporovali“.²¹²

O tomto sporu píše Legenda: „Chudoba nejvyšší, kterou pokorní duchem získávají si království nebeského, tak hluboko utkvěla v duši Anežčině, že nechtěla vůbec míti majetku pomíjejícího, nestálého a žádného zalíbení nenalézala v bohatství světa smrtelného, přejíc si díl svůj a dědictví míti v Pánu a v světě živých. Ani když ctihodný Jan Caetani (Gaetani),²¹³kardinál stolice apoštolské v době koncilu lyonského,²¹⁴ kterýžto koncil slaven byl za Řehoře Desátého, v listech svých ji radil, aby pro zlé časy a nepohodu let budoucích hleděla opatřit sobě a svým sestřám nějaký majetek, nedala se přemluvíti...“²¹⁵

Beran rozebírá tento text a uvádí, že se nezdá pravděpodobné doporučovat deset let po změně řehole sestřám nějaký majetek a že jde spíše o příkrasu ze strany autora Legendy. Nehledě na to, že spor mezi klariskami a minority vrcholil, k úplnému rozchodu došlo podle Berana roku 1260, ale pravděpodobně spíše ještě později, kdy péče o pražský klášter přešla na almužníky.²¹⁶

Dalším faktem svědčícím o ukončení styků mezi Anežkou a minority od sv. Jakuba je to, jak uvádí Beran, že Anežka před svou smrtí se s tím svěřila „jednomu řeholníku, člověku Bohu zasvěcenému“ a jak dále uvádí, tak autor Legendy, aby

²¹⁰ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 245.

²¹¹ Viz. kapitola Anežka a minorité od sv. Jakuba.

²¹² BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 205.

²¹³ Gaetani, který byl protektorem mužské větve františkánského řádu a v roce 1263 se stal protektorem obou františkánských větví.

²¹⁴ Koncil v Lyonu se konal 7. května – 7. července 1247.

²¹⁵ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s. 47.

²¹⁶ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 106-107.

zatajil pravý stav věcí, napsal „provinciálu řádovému a některým jiným osobám pod pečetí přísného tajemství“.²¹⁷

Nepohrřbíval ji biskup Tobiáš (Dobiáš), který to odmítl, anebo nebyl vůbec požádán a to z důvodů politických, kdy se postavil na stranu habsburskou a tím pádem nemohl být nakloněn královské rodině a ani minorité od sv. Jakuba se pohřbu neúčastnili.²¹⁸ Legenda praví: „Zatím vyslali bratří a sestry posly k vlivnému muži, panu Tobiáši, biskupovi pražskému, a po té k bližším opatům, žádající je s velkou naléhavostí, aby někdo přišel a tělo s patřičnou uctivostí pohřbil. A když oni z přetajemného řízení božího pro rozličná zaneprázdnění zdráhali se přijíti...“²¹⁹

Nakonec ji pohrřbíval prostý bratr Bonagracia,²²⁰ „ctihodný otec, generál řádu“.²²¹

5.5. Anežka a poslední Přemyslovci

Rok, kdy se naplnila Anežčina touha po řeholi a konečně spolu se sv. Klárou zvítězily, umírá Klára a ve stejný rok umírá i Anežčin bratr král Václav I. Poslední léta vlády Václava byla obtížná. Největší ranou pro něj byla smrt jeho syna Vladislava dne 3.ledna 1247, čímž byly zničeny Václavovy politické plány. Záhy se u něj začal projevovat jistý nezájem o veřejné věci. Kybal říká, že to bylo z „tělesné rozmařilosti a nedbalosti“, Novotný to nazývá únavou a vyhořením, neboť Václav nastoupil na trůn velmi mladý.

Po smrti Vratislava se česká šlechta, která se už dlouho snažila získat podíl na moci, bez vědomí Václava dne 21. července 1247 rozhodla ke zvolení jeho druhorozeného a jediného syna Přemysla Otakara II. za takzvaného „mladšího krále“. Ke šlechtě se přidaly i církevní hodnostáři a dokonce i pražský biskup Mikuláš.²²² Přemyslova podpora byla tak velká, že se Václavovi nepodařilo povstání potlačit, a proto musel utéci z Prahy a na jaře roku 1248, kdy v Čechách vypukla občanská válka, Václav utekl do Míšně. Dvakrát vyjednával s Přemyslem o příměří, ale ten nechtěl ustoupit.

²¹⁷ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 108.

²¹⁸ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 152.

²¹⁹ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s. 89.

²²⁰ Obyčejným mnichem ho nazývá Crugerova legenda, jinde je uváděn jako generál řádu, který byl na cestě ke generální kapitule ve Štrasburku.

²²¹ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit.dílo (1941), s. 89.

²²² KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001), s. 116-117. Pražský klérus se ozval první, neboť naléhal na krále, aby zastavil přílišnou agitaci žebravých řádů, která znamenala přílišné zasahování papežské moci do českých věcí. Král ale zůstal k tomu lhostejný.

Přemysl si nárokoval titul českého krále a vládu nad celou zemí. Byl ale v listopadu roku 1248 u Mostu poražen od severoněmeckých Václavových spojenců a Václav se mohl vrátit zpátky do Čech. Papež Inocenc IV. nařídil listinou z 22. dubna 1249, aby se Přemysl podřídil svému otci a tento úkol uložil míšeňskému biskupovi Konrádovi.²²³ Papež pohrozil všem vzbouřencům trestem exkomunikace a stejně tak i nově zvolený římsko-německý král Vilém Holandský pohrozil tresty.

Nakonec 5. srpna 1249 se Václav vrátil do Prahy, kde ho uvítal biskup Mikuláš, menší bratři a duchovenstvo a společně navštívili kostel Na Františku, protože Pražský hrad a katedrála byly stále v rukou Přemysla a jeho stoupenců. Po celou dobu stála Anežka na straně svého bratra, a proto i nyní se rozhodl hledat azyl u sv. Františka.

Dne 16. srpna si zde nechal znovu nasadit královskou korunu a poté se zúčastnil svaté mše, po které přijal zpět svého syna Přemysla prosícího o prominutí. Role Anežky v tomto usmíření není doložena, ale většina autorů se domnívá, že to byla ona, kdo mohl přimět Přemysla ke smíření.

V roce 1250 se vše urovnalo, Přemysl byl jmenován rakouským vévodou, což si musel zajistit ještě sňatkem s Markétou, vdovou po králi Jindřichu VII. Papež ho uznal za vévodu rakouského, ovšem pod podmínkou, že bude stát při něm. Jak píše Kybal, papežským nunciem „při těchto diktátech daných z Assisi byl minorita Velascus,“ a tím bylo také naznačeno, kterak si papežství podmanilo řád sv. Františka, „jenž byl založen na chudobě a mravní obrodě křesťanství následováním Krista, ale během doby stal se ohebným nástrojem papežské politiky ve věcech čistě světských“.²²⁴

Král Václav umírá dne 22. září 1253 na svém dvoře v Počáplích u Berouna. Jeho smrt byla nějakou dobu tajena a pak bylo jeho tělo pochováno u sv. Františka,²²⁵ aby tak i po své smrti mohl být blízko své sestry Anežky. Vlady se ujal Přemysl Otakar II.

Anežka přežila i svého synovce Přemysla. Přemysl byl energickým a schopným králem. Za jeho vlády se česká země rozšířila o mnohá území, jeho moc sahala od

---

²²³BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 388. Konrád pravděpodobně z rodu Wettinů z Míšeň, podle Berana se znal blíže s Anežkou Viz tamtéž, s. 388.

²²⁴KYBAL, Vlastimil. cit.dílo (2001), s. 119.

²²⁵Do konce století byla na Františku pohřbena choť Přemysla Otakara II. Kunhuta a její dcera Anežka, vdova po Rudolfu Habsburském a na počátku čtrnáctého století sestra královny Kunhuty kněžna Griffina, která vychovávala mladou choť Václava II., Alžbětu Rejčku.

„Krконоš až k Adrii“.²²⁶ Anežka se za něj mnohokrát modlila, když táhl do boje. Přemyslův vliv se stupňoval a měl dokonce i ambice stát se císařem.

Obava z moci českého krále vedla roku 1273 k volbě Rudolfa Habsburského římským králem. V Rudolfovi našel Přemysl svého úhlavního nepřítele, který žádal návrat všech odcizených území, jež nyní patřila Přemyslovi. Přemysl byl donucen se jich vzdát 26. listopadu 1275 a přijmout Čechy a Moravu v léno.

Nebudu zde podrobně líčit život a činy Přemysla Otakara II., neboť to není tématem této práce, ale vrátím se k Anežce, která prožívala po smrti svého bratra těžké období. Anežka byla Přemyslovi oporou, ale ne do takové míry, jakou byla Václavovi. Přemysl ji ctil, ale vztah bratra a sestry to nebyl - jak píše Beran na rozdíl od Legendy, Přemysl se choval ke své tetě Na Františku spíše rytířsky než by jí prokazoval zvláštní oddanost jako jeho otec.²²⁷

Řád sv. Kláry přijala také Přemyslova dcera Kunhuta (z druhého manželství s Kunhutou, dcerou bulharského Rostislava), jež měla být dána za manželku synu císaře Rudolfa Hermannovi. Na základě rozhodnutí Přemysla, který už tehdy pomýšlel na válku, byla poslána do kláštera Na Františku a přijala svěcení. „Vstup Kunhutin do řádu byl, jak poznamenává kronikář, obecně pokládán za počátek zlých časů a zkázy českého království.“²²⁸

Anežka, které bylo nyní sedmdesát tři let, se zúčastnila jednoho z prosebných průvodů za úspěch bitvy. A jednoho dne, jak praví Legenda, bylo to na svátek sv. Rufa dne 26. srpna, spatřila Otakara, kterého podpírali dva muži. Toto vidění se ukázalo být skutečným. Přemysl padl roku 1278 v bitvě na Moravském poli. Se smrtí Přemysla je spojován i pád rodu Přemyslovců.²²⁹

Smrtí Přemyslovou začíná těžké období pro Českou zemi i pro Anežku. Morava byla pustošena cizími vojsky a Čechy zůstaly bez krále a bez „duchovní hlavy“,²³⁰ když zemřel pražský biskup Jan II. z Dražic. Král Rudolf svěřil braniborskému markrabímu Otovi Čechy na pět let, který nechal uvěznit královnu Kunhutu i s dětmi na Bezdězu. Ota pověřil správou Čech braniborského biskupa Eberharda, který neslavně proslul drancováním země. Situace se zhoršila, když dal Ota převézt dědice českého trůnu Václava do Braniborska. V září roku 1280 vytáhl Rudolf Habsburský,

²²⁶ BERAN, Josef. cit.dílo (1974), s. 136.

²²⁷ BERAN, Josef. cit. dílo (1974), s. 135.

²²⁸ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. cit. dílo (1940), s. 87.

²²⁹ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 286.

²³⁰ POLC, Jaroslav. cit. dílo (1940), s. 118.

který se chtěl zmocnit Čech proti Otovi a jen díky vzájemné sňatkové politice zabránili boji.

Anežka procházela těžkou zkouškou. Situace v zemi, útěk královny Kunhuty se Závišem z Falkenštejna, bývalým úhlavním nepřítelem Přemysla a další pohromy, od pustošení a drancování, povodní, kdy se zřítíl pražský most a hladomorů v letech 1267, 1270 a 1271 a následnou neúrodou, to vše způsobovalo sestrám v klášteře velké potíže, zvláště potom, co byly bez podpory královské rodiny.

5.6. Poslední dny sv. Anežky

Roku 1282 se začala Anežka cítit špatně. Poté, co zpozorovala, že se nemoc horší, oznámila to několika sestrám – „svým důvěrnícím“²³¹ a „posílila se vysoce křesťanská panna s věrnou oddaností v přítomnosti bratří a sester na tuto cestu spásným pokrmem, tj. tělem Pána našeho Ježíše Krista a posledním pomazáním“.²³²

Když se to dozvěděla sestra Kateřina Ekkardová (Ekhardová), která více než deset let nemohla chodit, žádala sestry, aby ji donesly k umírající Anežce. Když ji tam přinesly, Kateřina ji prosila, aby znamením kříže zažehnala její nemoc a ačkoli Anežka nechtěla, vzala Kateřina její ruku, dotkla se svých nohou a byla vyléčena.

Celou noc byly sestry u jejího lůžka a druhého dne dopoledne Anežka zemřela. Nejstarší prameny označují den jejího úmrtí podle římského kalendáře „sexto Nonas Martii“, tedy 2. března. Polc a většina autorů vycházejíc z Legendy uvádí, že teprve později bylo datum zkomoleno a Anežčin svátek byl slaven 6. března, s čímž souhlasí Beran odvolávaje se na Vita I.

Když Anežka odcházela z tohoto světa, napomínala sestry, aby se snažily být co nejdokonalejšími, dbaly ve „všem svém konání lásky k Bohu s k bližnímu“, hleděly si pokory a chudoby, „jakou zachoval a učil napodobovati Kristus“ a vždy byly plně poddány římské církvi po příkladu sv. Františka a sv. Kláry, kteří jim odevzdali tuto řeholi.²³³

Krátce před smrtí cítila jakousi radost a její obličej nabyl radostného úsměvu a celé tělo bylo prozářeno vnitřním světlem. Když pak bratři začali sloužit mši svatou, právě v hodinu Spasitelovy smrti vstoupila Anežka vesele do věčné radosti.²³⁴

²³¹ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s.79.

²³² *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s.79-80.

²³³ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s.83.

²³⁴ *Legenda o Blahoslavené Anežce České*. cit. dílo (1941), s.83-84.

Po smrti bylo její tělo přeneseno do klášterního kostela za mříž, která oddělovala chór od vlastního chrámového prostoru a každý den se zde hromadily lidé, kteří se chtěli těla dotknout. Anežka byla pohřbena na Smrtnou neděli 15. března 1282 v kapli Panny Marie již zmíněným bosáckým řeholníkem Bonagraciou. Byla pochována v tichu, pouze v kruhu blízkých přátel²³⁵ a za hojné účasti lidu, kteří ji ctili jako světici.

Na rozdíl od sv. Kláry, která byla pochována se všemi poctami, byla sv. Anežka pochována chudě a prostě, stejně tak jak žila. S Anežkou odešlo mnohé, ale mnohé po ní zde zůstalo.

Po její smrti se udržely františkánské ideály, o které Anežka tak dlouho bojovala. Vyskočil tvrdí, že ještě dlouho poté, až do 14. století, se v Praze Na Františku udržovala řehole sv. Kláry spolu se zachováváním ideálu chudoby.²³⁶ A stejně tak zde zůstal český řád založený Anežkou, řád křižovníků s červenou hvězdou.

---

²³⁵ Václav se pohřbu neúčastnil, byl držen v Braniborsku.

²³⁶ VYSKOČIL, J. K. cit. dílo (1934), s. 250. Toto bylo v Praze, ale např. v Chebu byl klášter klarisek od počátku dotován. (První skutečná zmínka o užívání vlastnického práva i pro jednotlivé sestry je z roku 1415 a pak až po husitském hnutí z roku 1436, 1474-1495 (z Tomka, u Berana, s. 111). V dalších letech majetek klášterní komunity vzrůstal a klesal podle poměrů té dané doby a 1782 byl klášter v Praze dekretem císaře Josefa II. zrušen.

ZÁVĚR

Postava sv. Anežky v českých dějinách je čímsi ojedinělým. Byla již za svého života velmi ctěna a vážena pro svou zbožnost a službu, kterou pomáhala nemocným a chudým. Všichni, kdo ji znali, ji považovali za svěťici. Ačkoli se vyskytují názory, že Anežka toužila po tom stát se svatou, osobně si myslím, že tyto ambice neměla. Vždyť se odmítala stát i abatyší. Stejně tak ani zrušení sňatku nebylo podle mého názoru důvodem k jejímu vstupu do kláštera. Důvod jejího přijetí františkánství bych viděla především v touze po napodobení života Kristova a co nejčistší víře.

Na ženu 13. století byla velice výraznou osobností. Její působení nespočívalo pouze ve zbožném životě za klášterní zdí a pomoci nemocným, jak tomu bylo zvykem u mnohých šlechtičen té doby. Anežka se podílela na výstavbě kláštera, na který díky svým vztahům s královskou rodinou získala nemalé prostředky a je jí přičítán také velký vliv na jejího bratra, krále Václava I.

Anežčina výrazná osobnost se projevuje již v jejím neústupném boji o řeholi podle františkánských ideálů, ve kterém byla sv. Kláře neocenitelnou podporou a pomocnicí. Další její zásluhou je založení Řádu křižovníků s červenou hvězdou, který vznikl z jí založeného původního špitálního bratrstva sv. Františka. Anežka má velký podíl i na další expanzi řádu nejen v Čechách, ale i za hranicemi.

Málokterá žena této doby, zvláště žila-li v klášteře, poznamenala dějiny tolik jako právě Anežka. Nejen, že vybojovala řeholi, postavila klášter a založila řád, který trvá dodnes, ale dalo by se říci, že sv. Anežka je i nyní v obrazném slova smyslu jeho „zachránkyní“. Když totiž Jan Pavel II. v neděli 12. listopadu 1989 svatořečil Anežku Přemyslovnu jako novou patronku českého národa a krátce nato došlo v témže roce v naší zemi ke známým listopadovým událostem, jež vedly k ukončení totalitního systému, který náboženství nikdy nebyl nakloněn, došlo v souvislosti s obrodou náboženského života také k obnovení Řádu křižovníků s červenou hvězdou, který sv. Anežku zahrnuje hned po úctě ke svatému kříži a umučení Pána Ježíše Krista do své liturgické úcty jako zakladatelku řádu.

Na závěr bych chtěla zmínit závěrečnou odpověď děkana karlovarského vikariátu, komendátora řádu Křižovníků a člena Litoměřické kapituly P. Jiřího

Hladíka O.Cr. na otázku, jakou budoucnost předpovídá Křižovnické řeholi. P. Hladík odpověděl: „Doufám, že řád bude na přímluvu sv. Anežky zachován i nadále.“²³⁷

---

²³⁷ Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou. In SIGNÁLY.cz [on-line]. [citováno 4.května 2006]. URL: <<http://clanky.signaly.cz/zivot-v-radu-krizovnici/>>.

SUMMARY

In this diploma thesis I write about St. Agnes and the beginning of the friary of the Knights with the Red Star. There is a connection between St. Agnes and the friary because Agnes is supposed to establish it.

In the first chapter I deal with the circumstances related to the new religious movement represented by St. Francis of Assisi and his doctrine. These were particularly social, economical and political changes typical for the late 12th century and the 13th century. So the movement of St. Francis of Assisi was a logical result of those changes. I also mention his devoted disciple St. Clara who was admired by St. Agnes. They struggled to get a different rule to be able to serve the Lord in poverty and humility, while remaining faithful to the Church with its well meaning but uncomprehending prelates.

In the second chapter there is written about Agnes, her family, childhood and marriage proposals which might be sometimes seen like a reason for her entering the convent. There is also mentioned her upbringing and education where she was influenced by St. Hedwig famous for her saint life and deeds.

The third chapter describes St. Francis doctrine and its infiltration to the Czech country. Also there is mentioned the influence of these thoughts on Agnes and her preparation to enter the convent which she established and built with help of her royal relatives. That time she started the long struggle for gaining „Privilege of Poverty“ which was the main rule given by St. Francis. This situation led her to resign her entire possessions. It was the impulsion for establishing the friary of the Knights with the Red Cross.

The friary of the Knights with the Red Cross and its beginning are mentioned in the fourth chapter. I mainly deal with the negotiations with the Pope and independence of the friary, their first Master, signum, order and following expansion within the country and abroad.

Then in the fifth and last chapter I describe final success in the struggle and political background of the period to St. Agnes last days and her death in 1282.

To sum up; Agnes' cult was confirmed, with her beatification in 1874 and the granting of an office and Mass in her honor. The process for canonization was continued, and the final stages of the work promoted and carried out by the Friars Minor Conventual. Her canonization took place in Rome on 12th November 1989.

SEZNAM LITERATURY:

- BĚLOHLÁVEK, Václav. *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou I.-II.* Praha: Nákladem řádu Českých křižovníků, 1930.
- BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká.* Praha: Sůl Země, 1974.
- EKERT, František. *Posvátná místa král. hl. města Prahy. Díl I. Část prvá, Posvátná místa na Hradčanech, Malé Straně a Starém Městě.* Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1883.
- Františkánské prameny 1.* Redaktor Pospíšil, Ctirad Václav, OFM. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2001.
- Františkánské prameny. 2.* Zodpovědný redaktor Radim Jachym; přeložil kolektiv překladatelů pod vedením Jana Bárty. Český Těšín: Cor Jesu, 1994.
- Františkánské prameny.* Redaktor Jiří Bonaventura Štivar, OFM Cap. In *Františkánská literatura* [on-line]. [citováno 30. března 2006]. URL: <<http://www.c-box.cz/plzen.ofm/literatura.html>>.
- HOUŠKA, Petr Alkantara, OFM. *České františkánství.* Praha: Petr Alkantara Houška, 1996.
- JORGENSEN, Johannes. *Svatý František z Assisi,* Praha: L. Kuncíř, 1945.
- Kniha památní na sedmisetleté výročí založení českých křižovníků s červenou hvězdou (1233-1933).* Praha: Řád Českých křižovníků, 1933.
- KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká: Historický obraz ze 13. století.* Brno: L. Marek, 2001.
- LAINATI, Chiara Augusta. *Svatá Klára z Assisi.* Praha: Alverna, 1993.
- Legenda o Blahoslavené Anežce České.* Přeložil Zdeněk Kalista. Praha: Vilém Šmidt, 1941.
- NĚMEC Jaroslav, *Úcta a proces svatořečení Anežky České.* Řím: Postulazione Generale OFM Conv., 1987.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny. Díl 1. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271).* Praha: Jan Leichter, 1937.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny. Díl 1. Část 3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253).* Praha: Jan Leichter, 1928.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě I.* Praha: Kvasnička a Hampl, 1939.
- POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslova.* Praha: Česká katolická Charita, 1989.

POSPÍŠILOVÁ, S. M. Ludmila, OSF. *Spiritualita sv. Anežky České*. Praha: Institut Františkánských studií, 2003.

SETON, Walter Warren. *Some new sources for the Life of Blessed Agnes Of Bohemia*, London: Longmans, Green & Co., 1915.

Seznam Encyklopedie [on-line]. [citováno 20. března 2006].

URL: <<http://encyklopedie.seznam.cz/>>.

Signály [on-line]. [citováno 4. května 2006].

URL: <http://clanky.signaly.cz/zivot-v-radu-krizovnici/>.

SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989.

SVATOHOR, P. V., O.C.R. *O českých křižovnicích s červenou hvězdou*. Praha: Václav Svatohor, 1927.

SVOBODNÝ, Petr - HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1999.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy*. Praha: František Řivnáč, 1881.

URL: <<http://encyklopedie.seznam.cz/>>.

VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský Kompas, 1940.

VYSKOČIL, J. K. *Blahoslavená Anežka česká kulturní obraz světice XIII. století*. Praha: Universum, 1934.

VYSKOČIL, J. K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1932.

WINTR, Eduard. *Tisíc let duchovního zápasu*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1940.

